

Vitenskap i mediene

Stanley Milgrams konformitetseksperimenter i Norge og Frankrike

Håkon Sandbakken

Masteroppgave
Senter for innovasjon, teknologi og kultur
Det samfunnsvitenskapelige fakultetet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2015

Vitenskap i mediene

**Stanley Milgrams
konformitetseksperimenter
i Norge og Frankrike**

© Håkon Sandbakken

2015

Vitenskap i mediene

Håkon Sandbakken

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

I denne oppgaven søker jeg å belyse hvordan vitenskap omtales i norske medier. Konkret har jeg sett på hvilke sammenhenger vitenskap blir presentert i, hvorvidt det forekommer uoverensstemmelser mellom innholdet i forskning og måten den blir presentert på i mediene, og hvorvidt mediene presenterer forskningen på en måte som gir grunnlag for vitenskapsforståelse hos leseren. Som case har jeg brukt Stanley Milgrams doktoravhandling fra 1960, hvor han søkte å se om det var mulig å måle forskjeller i nasjonal karakter mellom forskjellige befolkninger. Analyse og diskusjon er basert på medieinnhold fra i alt 14 medieomtaler av Milgrams studie.

Analysen viste at Milgrams avhandling ble trukket frem i mediene dels som nyhet i seg selv, dels når hovedtemaet i medieinnholdet var konformitet, i forbindelse med annen relatert forskning eller som del av et resonnement i større debatter. Jeg fant i alt 15 ulike former for uoverensstemmelser mellom innholdet i doktoravhandlingen og mediens omtale av den. Uoverensstemmelsene omfatter generelle opplysninger om studien, om hvordan den ble gjennomført, om resultatene og om tolkningen. Jeg kom frem til at de fleste mediene baserte seg på én og samme kilde, noe som blant annet ga seg utslag i at mange av uoverensstemmelsene gikk igjen i tilsynelatende uavhengige medieomtaler.

I analysen av om mediene gir grunnlag for vitenskapsforståelse, utviklet jeg et rammeverk basert på teori fra feltet Public Understanding of Science, hvor jeg tok utgangspunkt i forskjellige definisjoner av begrepet vitenskapsforståelse (Science Literacy). Jeg vurderte deretter medieinnholdet ut i fra fem forståelser av begrepet; om mediene ga grunnlag for a) kunnskap og forståelse for vitenskapens metoder, b) institusjoner/prosesser, vitenskapelig produsert fakta, c) forholdet mellom forskning, d) teknologi og vitenskap og e) forskningsetiske prinsipper. Medieinnholdet viste seg i liten eller ingen grad å gi grunnlag for vitenskapsforståelse, med unntak av to artikler som i noen grad ga et visst grunnlag for forståelse av vitenskapens metoder.

Uoverensstemmelsene mellom Milgrams doktoravhandling og de ulike medieomtalene av den, gjorde det vanskelig å vurdere medieinnholdet med tanke på om det gir grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapelig produserte fakta, og forholdet mellom forskning, teknologi og samfunn. Dette fordi mediens fremstilling i stor grad var basert på informasjon som ikke stemte over ens med avhandlingens innhold.

Forord

Endelig er masteroppgaven ferdigstilt. Det har vært et spennende og lærerikt prosjekt. Det å skrive en masteroppgave er en omfattende affære, og selv om det på papiret er jeg som har stått for arbeidet, er det mange usynlige, men betydningsfulle bidragsytere som fortjener stor takk.

Først av alt vil jeg takke Mamma, som gjennom hele oppveksten har gitt meg det jeg trengte av emosjonell og faglig støtte for i det hele tatt å opparbeide forutsetninger for å ta høyere utdanning. I mang en mørk time har du hørt meg klage, og hver gang har du gitt meg tilbake troen på meg selv. Tusen takk! Din innsats har betydd mer for meg enn jeg noen gang har gitt uttrykk for.

Jeg vil også rette en stor takk til min enestående veileder Sissel Myklebust. Du har i veiledningsøyemed strukket deg langt lenger enn det jeg kunne forvente. Du har ikke bare gitt meg all den veiledningen jeg har krav på, men også den jeg har trengt. Tusen takk for gode råd, og ikke minst morsomme og gode diskusjoner. Uten deg hadde det ikke gått.

En uforbeholden og velrettet takk skal også tildeles mine gode studiekamerater Even og Sindre. Dere har vært uvurderlige både sosialt og faglig. Jeg vil huske alle de timene vi tilbrakte sammen i kollokviegruppene, og de nesten like mange timene vi brukte på ikke-pensumrelaterte problemstillinger innen politikk, etikk, filosofi, historie og teologi. Det er nok de sistnevnte diskusjonene jeg vil huske best. Jeg kan med hånden på hjertet si at dere har æren for halvparten av det jeg har lært på Blindern, og for det skylder jeg dere stor takk. Dere vil for alltid bli mine prügelnabber, spesielt om matpolitiet noen gang skulle slå kloa i meg.

En stor takk skal også rettes til mine tidligere lærere. En spesiell takk rettes til Erna Aamodt. Andre som fortjener takk er Eli og Rudi, som har gitt meg verdifulle innsikter om selve livet.

En siste takk går til min bror, som har vært generøs nok til å sette av sin tid for å hjelpe meg med korrektur og språkvask. Tusen takk!

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Forskningsspørsmål.....	2
1.2	Oppgavens oppbygging.....	2
2	Teori.....	4
2.1	Science in the Media (SM).....	4
2.2	Public Understanding of Science (PUS).....	4
2.2.1	Vitenskapskyndighet.....	7
3	Metode.....	8
3.1	Operasjonalisering av forskningsspørsmålene.....	8
3.2	Case-studie.....	9
3.3	Utvalg og tilgang.....	10
3.4	Etiske utfordringer, generaliserbarhet og tidsbruk.....	12
4	Stanley Milgram – Oppvekst og akademisk karriere.....	13
4.1	Milgram i historisk sammenheng.....	14
4.2	Lydighetseksperimentene.....	15
4.3	Forskjellen mellom konformitet- og lydighetseksperimentene.....	18
5	Konformitet i Norge og Frankrike: En eksperimentell studie av nasjonal karakter.....	19
5.1	Den generelle fremgangsmåten.....	19
5.2	Utvalget.....	22
5.3	Eksperimentene.....	22
5.3.1	Eksperiment 1 og 10: Baseeksperimentet.....	22
5.3.2	Eksperiment 2 og 11 – Flyeksperimentet.....	24
5.3.3	Eksperiment 4 og 12 – Privattilstandseksperimentet.....	25
5.3.4	Eksperiment 5 og 13 - Sensureksperimentet.....	27
5.3.5	Eksperiment 7 og 14 - Gjentakelseksperimentet.....	28
5.3.6	Eksperiment 3, 6, 8 og 9.....	30
5.4	Kvantitative funn.....	33
5.5	Tolkning og tolkningsproblemer.....	37
5.6	Problemer med studien.....	38
5.7	Kvalitative intervjuer, surveys og antropologisk beskrivelse.....	40
6	Analyse: Kontekst og uoverensstemmelser.....	42

6.1	Kontekst.....	42
6.2	Uoverensstemmelser mellom mediens fremstilling av, og innholdet i, doktoravhandlingen	47
6.3	Medieinnhold som enten direkte eller indirekte har benyttet fagessayet som kilde..	54
6.4	Andre interessante funn	56
7	Diskusjon: Kontekst og uoverensstemmelser	58
7.1	Kontekst.....	58
7.2	Hvor kommer uoverensstemmelsene fra?	59
7.3	Mulige årsaker til manglende kildekritikk.....	61
7.4	Er funnene typiske?	62
8	Analyse: Mediene og vitenskapsforståelse	64
8.1	Vitenskapens metoder.....	64
8.2	Vitenskapens institusjoner/prosesser	67
8.3	Vitenskapelig produserte fakta	68
8.4	Forskning, teknologi og samfunn	70
8.5	Forskningsetiske prinsipper	72
9	Diskusjon: Mediene og vitenskapsforståelse	73
9.1	I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapen?	73
9.1.1	I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapens metoder?	73
9.1.2	I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapens institusjoner/prosesser?.....	74
9.1.3	I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapelig produserte fakta?	74
9.1.4	I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av forholdet mellom forskning, teknologi og samfunn?	76
9.1.5	I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av forskningsetiske prinsipper?.....	77
9.2	Resultatene i lys av PUS.....	77
9.3	Forventninger til mediene.....	79
10	Oppsummering	81
	Litteraturliste	84

Tabell 1: Oversikt over medieinnhold som vil inngå i analysen	11
Figur 1: Milgrams konformitetseksperiment illustrert	20
Tabell 2: Resultater - Baseeksperimentet	23
Tabell 3: Resultater - Flyeksperimentet	25
Tabell 4: Resultater - Privattilstandseksperimentet	26
Tabell 5: Resultater - Sensureksperimentet	27
Tabell 6: Resultater - Gjentakelseeksperimentet	29
Tabell 7: Resultater – Flyeksperimentet på norske industriarbeidere	32
Tabell 8: Sensureksperimentet på norske industriarbeidere	32
Figur 2: Samlede resultater av eksperimentene	34
Tabell 9: Ettergivelse etter kritiske tester	36
Tabell 10: Utvetydige uoverensstemmelser i tradisjonelle medier	52
Tabell 11: Tvetydige uoverensstemmelser i tradisjonelle medier	53
Tabell 12: Oversikt over hvilke medier som inneholder ulike tegn på å ha benyttet fagessayet som kilde	55
Tabell 14: Fakta i mediene	69

1 Innledning

En solrik oktober dag i 1957 ankom Stanley Milgram Oslo med båten Bergensfjord. Harvard University hadde nylig gitt ham klarsignal til å dra til Norge for å utføre et sett konformitetseksperimenter. Eksperimentene skulle utgjøre en del av datagrunnlaget i hans doktorgradsavhandling. Milgram, som senere ble kjent for sine lydighetseksperimenter, gjennomførte i alt ni konformitetseksperimenter i Norge. Fem av disse ble senere replikert i Frankrike (Blass 2004: 31-54). Formålet med studien var å finne ut om det var mulig å måle forskjeller i nasjonal karakter mellom forskjellige befolkninger.

Det skulle ta lang tid før norske medier omtalte resultatene av eksperimentene, men siden 2007 har de blitt referert til og diskutert i flere medier, og Milgrams funn fremsto som sensasjonelle. Fremstillingene av hva Milgram faktisk fant ut, varierer i fra publikasjon til publikasjon. Det ble blant annet hevdet at Milgram fant ut at nordmenn var «langt mer konforme enn franskmenn» (Kandal 2009: 25), «påfallende konforme» (Pedersen 2013), «det mest konforme folkeferdet i Europa» (Waalder et al. 2013), i hele den vestlige verden (Vassnes 2013: 12-13) og i hele verden (Dehli og Imenes 2007).

I de siste årene har forskningsinstitusjonene hatt et stadig større fokus på vitenskapsformidling. Ifølge faglitteraturen er en av hovedårsakene til dette at det har festet seg en normativ oppfatning om at folk flest i større grad bør kjenne til og ha en forståelse av vitenskap. Denne tanken fikk etterhvert også fotfeste i politiske miljøer så vel som akademiske, og har blitt uttalt som eksplisitt mål i en rekke sammenhenger, eksempelvis ved innføringer av nye skolereformer (Gregory and Miller 2000: 2-7, Laugksch 2000: 71, Wynne 1995: 361).

I denne oppgaven vil jeg undersøke forholdet mellom forskningen og de norske mediens presentasjon av den. Oppgaven føyer seg dermed inn i to separate, dog relaterte forskningsfelt: Science in the Media (SM), et avgrenset område av medieforskningen, og Public Understanding of Science (PUS), som handler om allmennhetens forståelse av vitenskap. I faglitteraturen er mediene identifisert som sentrale aktører når det gjelder å formidle vitenskap til den generelle befolkningen (Gregory og Miller 2000: 1). Det er derfor interessant å se på hvordan norske medier presenterer forskningen.

I oppgaven vil jeg ta for meg mediernes formidling av forskning, og spørsmålet om medieomtalen gir mottageren grunnlag for vitenskapsforståelse (Scientific literacy). Dette vil jeg gjøre ved å benytte Milgrams doktoravhandling som case. Jeg har valgt dette caset av flere grunner. For det første har jeg en personlig interesse for sosialpsykologi generelt, og en fascinasjon for arbeidene til Milgram spesielt. For det andre mener jeg caset er godt egnet, både fordi medieomtalen av studien er av relativt ny dato, og fordi resultatene av den er omtalt i en rekke medier.

1.1 Forskningsspørsmål

I denne oppgaven vil jeg besvare to forskningsspørsmål eller problemstillinger:

1. Hvordan har Milgrams doktoravhandling og resultatene av konformitetseksperimentene blitt presentert i norske medier?
2. I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapen?

For å belyse disse spørsmålene, er det nødvendig å foreta et dybdykk i doktoravhandlingen, samt få en oversikt over medieinnholdet der Milgrams studie nevnes. Det er også nødvendig å fastsette et rammeverk for hva vitenskapsforståelse er, slik at medieinnholdet kan vurderes etter fastsatte kriterier. Detaljene rundt disse, samt en operasjonalisering av problemstillingene, vil bli gitt i metodekapittelet.

1.2 Oppgavens oppbygging

I innledningskapitlet har jeg gitt en kort innledning til oppgavens tema og presentert oppgavens problemstillinger. I kapittel 2 omtales feltet Science in the Media (SM) og relevant teori hentet fra Public Understanding of Science (PUS). I kapittel 3 redegjøres det for fremgangsmåten jeg vil benytte for å belyse problemstillingen. I kapittel 4 vil jeg kort presentere Stanley Milgram, hans lydighetsstudie, og forskjellen på lydighet- og konformitet, før jeg i kapittel 5 presenterer hans konformitetsstudie. Kapittel 6 omfatter beskrivelse av hvilke kontekster avhandlingen omtales i, samt en analyse av uoverensstemmelser mellom innholdet i doktoravhandlingen og mediernes presentasjon av den. I kapittel 7 diskuteres resultatene av analysen. I kapittel 8 analyseres medieinnholdet med tanke på i hvilken grad presentasjonen av avhandlingen gir grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapen. I

kapittel 9 diskuterer funnene av analysen, før jeg til slutt gir en oppsummering av oppgaven i kapittel 10.

2 Teori

Denne oppgavens forskningsspørsmål er inspirert av og går inn i to separate, men relaterte forskningsfelter. Det første feltet, Science in the Media (SM), er knyttet til medieforskning. SM og dreier seg om å forstå relasjonen mellom vitenskap og mediene. Det andre feltet, Public Understanding of Science (PUS), dreier seg om hvordan vanlige folks kunnskap og forståelse vitenskapen. PUS er et forskningsfelt med et mangfold av metodiske tilnærminger, som igjen har ført til et mangfold av perspektiver, oppfatninger og teorier rundt hvordan allmenheten forstår vitenskap.

2.1 Science in the Media (SM)

SM er et relativt nytt område innen for medievitenskapen og omfatter blant annet fokus på forskningsjournalisters nettverk, kultur og arbeidsmåter, forskjeller i verdier blant vitenskapsmenn og journalister, og hvordan verdiene påvirker samspillet, hvordan nyhetsbedrifter prioriterer og behandler vitenskap, forskjellige praksiser knyttet til produksjon av nyhetssaker om vitenskap, fremstilling av vitenskapelige kontroverser og hvor treffsikre mediene er når de omtaler forskning (Gregory og Miller 2000: 105-107, Lewenstein 1995: 343-348).

Empirisk forskning på mediens generelle treffsikkerhet gjennomføres på ulike måter, for eksempel ved å spørre kilden hvorvidt medieomtalen stemmer over ens med de opplysninger kilden oppga. Hva slike studier avdekker varierer gjerne ut i fra definisjon av hva en uoverensstemmelse er og hvor mange kategorier av uoverensstemmelser en søker etter. Historisk sett har man funnet at et sted mellom 40-60 % av artikler inneholder uoverensstemmelser (Maiser 2005: 534-535). Når liknende metoder er benyttet for å undersøke uoverensstemmelser i artikler knyttet til forskning og vitenskap, er mediedekningen generelt blitt vurdert som god, treffsikker og balansert (Weigold 2001: 184).

2.2 Public Understanding of Science (PUS)

Før skulle forskere helst holde seg til laboratoriet. God forskning var forbeholdt den akademiske elite. Vanlige folk skulle være glad for de teknologiske fremskritt vitenskapen hadde gitt samfunnet, men de skulle hverken uttale seg om, eller få innsyn i selve

forskningen. Det å popularisere forskningsresultater kunne skade en forskers akademiske rykte, trodde man. I dag er dette snudd på hodet. Forskere blir nå oppfordret til å dele forskningsresultater med allmenheten. De vitenskapelige institusjonene og nasjonale myndigheter insisterer på at folk flest må forstå vitenskap om de skal kunne være gode samfunnsborgere i det moderne teknologiske samfunnet. Dette sier Gregory and Miller (2000: 1-6) innledningsvis i sin bok om PUS. Fagfeltet beskrives som en bølge som hadde enorm gjennomslagskraft i akademiske miljøer, så vel som politiske.

PUS er et bredt og tverrfaglig felt som vanskelig lar seg definere strengt. I hovedsak fokuserer feltet på hvordan vanlige folk forstår vitenskap, enten det er snakk om kunnskapsnivå, holdninger, tenkemåter eller hvordan forståelsen blir påvirket av forskjellige sosiale faktorer. Gjennom noen tiår har PUS hatt bidragsyttere fra mange forskjellige fagdisipliner som blant andre psykologi, sosiologi, historie, statsvitenskap, filosofi og kommunikasjonsstudier. Helt siden vitenskapen ble en del av den offentlige diskursen, har feltet vært preget av et sterkt politisk paradigme. Det var en kraftig, men vagt artikulert bekymring, uttalt av både forskere og politikere, for at folk flest ikke forsto vitenskap i så stor grad som var ønskelig. Disse bekymringene har blitt trukket frem som en av årsakene til at fagfeltet oppsto i sin moderne form (Durant 1994: 72, Gregory and Miller 2000: 2-7, Wynne 1995: 361).

Før 1980-tallet var det gjennomført studier som pekte i retning av at vanlige folk kjente lite til vitenskap, og utviklingen ble av mange sett på som bekymringsverdig (Se for eksempel Gregory and Miller 2000: 4-5, Wynne 1995: 366). I 1985 ble det utarbeidet en rapport av *The Royal Society Committee*. Denne blir av noen omtalt som selve starten på den moderne PUS-forskningen. Rapporten gikk igjennom tidligere forskning relatert til hvordan og i hvilken grad folk flest forsto vitenskapen. Rapporten avslørte at forskningen utført på feltet, i beste fall var mangelfull (Stive Miller 2001: 115). John Ziman, en av komiteens medlemmer, beskriver hvor overrasket han var over at tidligere forskning var så mangelfull på følgende måte

...it was surprising to us how very little serious research had been done on the subject. We did not even have reliable estimates of scale factors, such as what proportion of the public know how much about what sort of science, let alone an understanding of personal factors such as attitudes or of social influences such as education or the media. (Ziman 1991: 100).

Rapportens avsløringer førte til at et omfattende forskningsprogram ble finansiert, med det formål bedre å forstå hvordan vanlige folk forsto vitenskapen.

Siden 1985 til i dag har feltet utvidet seg, både med tanke på hvilke fagdisipliner som er representert, hvilke tilnærminger som blir brukt og hva forskningen fokuserer på. Feltet har et mangfold av paradigmer som eksisterer side om side i dag, selv om de oppsto på ulike tider. I gjennomgangen har jeg utelukket to paradigmer, da de og teorien som oppsto med disse, ikke ansees som relevant for å belyse oppgavens forsknings spørsmål. Det første paradigme er knyttet til kvantitative undersøkelser som målte folks holdninger til vitenskapen (Se Bauer et al. 2007: 80-81, Gregory and Miller 2000: 88-89, Lewenstein 1995: 352-354, Wynne 1995: 365-368). Det andre paradigme var knyttet til en psykologisk tradisjon som hadde som mål å rekonstruere mentale modeller lekfolk tilsynelatende konstruerer i forsøket på å forstå vitenskap og teknologi (Se Wynne 1995: 370).

Det første paradigmet jeg vil trekke frem, og som relevant for oppgaven, er knyttet til store kvantitative undersøkelser. Den empiriske forskningen ble dominert av spørreundersøkelser og tok sikte på å måle omfanget av vanlige folks kunnskaper om vitenskapelige fakta. Eksempelvis kunne slike undersøkelser inneholde påstander som «solen går rundt jorden», «elektroner er mindre enn atomer» og «all radioaktiv stråling er menneskeskapt». Deltagerne skulle så angi om han/hun trodde påstandene var riktig eller gale. Resultatene av slike undersøkelser avslørte gjerne store kunnskapshull i befolkningen. Disse kunnskapshullene har ledet til det som senere ble betegnet som Public Deficit Model. Modellen sier at allmenheten har et underskudd på noe, som i dette tilfelle er kunnskap om vitenskapelige resultater. Forskere innen denne tradisjonen foreslår typisk at slike kunnskapshull burde bekjempes av bedre utdanningstilbud for befolkningen gjennom hele livsløpet (Bauer et al. 2007: 80-81, Gregory and Miller 2000: 88-89, Lewenstein 1995: 352-354, Wynne 1995: 365-368).

Det andre paradigmet er også knyttet til kvantitative undersøkelser. Resultatet av empiriske undersøkelser viste at folk generelt manglet tillit til akademiske institusjoner og fagfolk. Bekymringen var todelt. For det første at tillitsgapet kunne svekke vitenskapens stilling i samfunnet og for det andre at representanter for de vitenskapelige miljøene kunne ha iboende fordommer overfor en ignorant allmenhet. Disse fordommene kunne igjen ha ført til at vanlige folk ikke ble tatt med i vitenskapelige og teknologiske debatter og politiske prosesser. I dette paradigme pekes det på et underskudd på tillit til befolkningen hos de vitenskapelige institusjonene. Et typisk løsningsforslag var å forandre institusjonene og politikken for å gi vanlige folk mulighet til å delta i beslutningsprosesser gjennom for eksempel spørreundersøkelser og høringer (Bauer et al. 2007: 85, Bauer 2009: 225).

Det tredje paradigmet er knyttet til en konstruktivistisk tilnærming, ble i hovedsak benyttet av antropologer og sosiologer og oppsto til dels som reaksjon på den kvantitative tilnærmingen til feltet. Der forskere innen for den kvantitative tradisjonen mente de hadde funnet verdifulle og valide data om allmenhetens holdninger og forståelse av vitenskapelig kunnskap, mener forskerne innen den konstruktivistiske tilnærmingen at de kvantitative metodene gir et lite nyansert innblikk i hvordan folk flest faktisk forstår vitenskapen. De mener derfor tilnærmingen er av begrenset nytte. Gjennom etnografi, dybdestudier og observasjon har konstruktivistiske forskerne undersøkt hvordan sosial kontekst påvirker hvordan vitenskapelig kunnskap blir tolket, reforhandlet og reformulert. Forskning innen for den konstruktivistiske tilnærmingen har ført til en dypere forståelse av vesentlige faktorer for allmenhetens forståelse av vitenskap (Durant, 1994: 75, 87, Gregory and Miller 2000: 97-98, Wynne 1995: 376-381). En viktig innsikt, som i økende grad blir akseptert, er at allmenhetens forståelse av vitenskap ikke handler om allmenhetens evner, så mye som det handler om kredibiliteten og tilliten allmenheten har til kilden til den vitenskapelige informasjonen (Wynne 1992: 282).

2.2.1 Vitenskapskyndighet

Et mye diskutert spørsmål innen PUS handler om hva det egentlig vil si å ha kunnskap om og forståelse av vitenskap. Vitenskapskyndighet (Science Literacy) er et hyppig benyttet begrep i en rekke sammenhenger og har fått fornyet betydning i forbindelse fokuset på PUS. Begrepet sikter til hva allmenheten burde vite om vitenskap, og det har i de senere årene stått i fokus i både utdanningsreformer og politikktutforming. Tross det normative begrepets popularitet, har det aldri eksistert konsensus rundt betydningsinnholdet (Laugksch 2000: 73-76). Det finnes i dag mange forskjellige definisjoner som varierer både i bredde og i hvor strenge kriterier som legges til grunn og konkretisering. En definisjon av begrepet inneholder gjerne underkategorier av kriterier som må være oppfylt for at en person skal kunne defineres som vitenskapskyndig (Science Literate). Kriteriene varierer ut ifra hvem som formulerer de, men det finnes også mye overlapping (Ibid.: 76-81). Som eksempel vil jeg trekke frem en mye brukt definisjon av vitenskapskyndighet. En person er vitenskapskyndig om hun har a) kunnskap om grunnleggende vitenskapelige fakta, b) en forståelse av vitenskapelige metoder, c) en verdsettelse av positive utfall knyttet til vitenskapelig og teknologisk fremgang og d) forkastet overnaturlige forestillinger (Bauer 2009: 223).

3 Metode

I det kommende vil jeg redegjøre for forskjellige metodiske aspekter knyttet til oppgaven. Jeg vil først redegjøre for hvordan jeg har operasjonalisert forskningsspørsmålene, for dernest å redegjøre for case-studietilnærmingen. Videre kommer en gjennomgang av kildematerialet for de kommende analysene, samt hvordan dette er fremskaffet. Til slutt fremlegger jeg vanlige former for kritikk av Case-studiet, og forklarer hvordan jeg vil forholde meg til disse i oppgaven.

3.1 Operasjonalisering av forskningsspørsmålene

Når det gjelder min første problemstilling, om hvordan Milgrams doktoravhandling og resultatene av konformitetseksperimentene er blitt presentert i norske medier, er forskningsspørsmålet meget vidt formulert. Jeg vil i denne oppgaven avgrense det til å omfatte konteksten avhandlingen er omtalt i, og til om det eksisterer uoverensstemmelser mellom innholdet i Milgrams doktoravhandling og medieomtalene. I tillegg vil jeg, ved å gjennomgå det andre forskningsspørsmålet, belyse ytterligere aspekter ved det første.

Det er naturlig at en medieomtale av et vitenskapelig arbeid er forholdsvis kort, avhengig av konteksten. En kan derfor ikke forvente noen fullstendig presentasjon av Milgrams studie. Det vil føre for langt å påvise alle overensstemmelser mellom Milgrams studie og de aktuelle omtalene av den i mediene. Oppgaven avgrenses derfor til å avdekke eventuelle feil og tvetydige fremstillinger. Jeg har derfor presisert og operasjonalisert problemstillingen ved å stille to underspørsmål:

- I hvilke kontekster presenteres Milgrams studie?
- Hvilke uoverensstemmelser finnes mellom Milgrams studie og medieomtalene?

Mitt andre forskningsspørsmål; i hvilken grad medieinnholdet gir grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapen, krever et analyseredskap. Det krever dessuten at jeg definerer hva jeg legger i vitenskapsforståelse (Science Literacy). Etter å ha gjennomført store deler av litteraturen både innen PUS og SM, samt noen oversiktsverker innen medieforskning (bl.a. Wimmer and Dominick 1994), må jeg innfinne meg med at jeg ikke har klart å finne noe entydig rammeverk jeg kan benytte meg av. Dette skyldes delvis at det ikke finnes noen klar

konsensus omkring betydningen av uttrykket *Science Literacy*, og dels at jeg ikke har funnet liknende forsøk på analyse av medieinnhold.

Jeg har derfor utviklet et rammeverk for analyse av medieinnhold som jeg anser som egnet for å belyse problemstillingen. Rammeverket bygger på en rekke definisjoner av begrepet *Science Literacy* hentet fra Laugksch (2000), Wynne (1995) og Gregory & Miller (2000). I prosessen oppdaget jeg at mange av definisjonene har overlappende kriterier for hva det vil si at en person er vitenskapskyndig. Jeg har plukket ut de kriteriene som oftest gikk igjen, og som jeg anser som egnet til analyse av medieinnhold. Jeg har eksempelvis utelukket kriterier som stiller krav til spesifikke holdninger til vitenskap hos enkeltpersoner, da jeg anser det som spekulativt å si noe om folks holdninger ut i fra en analyse av medieinnhold. Jeg har valgt å operasjonalisere min andre problemstilling på følgende måte:

I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av

- vitenskapens metoder?
- vitenskapens institusjoner/prosesser?
- vitenskapelig produserte fakta?
- forholdet mellom forskning, teknologi og samfunn?
- forskningsetiske prinsipper?

3.2 Case-studie

Jeg har valgt case-studie som metode for å belyse mine problemstillinger. Case-studier er en betegnelse på studier som tar for seg et lite utvalg og blir gjerne benyttet for å gå i dybden på analyseenheter det fokuseres på. På den måten gis forskeren muligheten til å oppnå dyp forståelse av fenomenet. Case-studier blir dessuten betraktet som godt egnet til å besvare hvordan- og hvorfor-spørsmål (Wimmer and Dominick, 1994: 154, Yin 1994: 1). Denne oppgavens formål er å undersøke hvordan innholdet i Milgrams doktoravhandling blir fremstilt i norske medier, og hvordan fremstillingen i mediene danner grunnlag for mottagerens forståelse av vitenskapen. Enheten som studeres er mediedekningen av konformitetsstudiet til Milgram, og oppgaven kan derfor betegnes som single-case til forskjell fra for eksempel komparative case-studier, som tar for seg to eller flere analyseenheter for å sammenlikne ett fenomen.

Et case-studie er deskriptivt av natur. Det gir vanligvis en detaljert oversikt over fenomenet som studeres, og egner seg best i kombinasjon med teori. Dette er prinsipper jeg vil søke å etterstrebe i oppgaven. Videre egner case-studiet seg til å gi ny innsikt i, nye perspektiver på, og nye fortolkninger vedrørende studiematerialet, samt til å finne ideer til videre forskning. Mange case-studier har formål om å finne ut av nye sammenhenger, fremfor å søke støtte til eksisterende hypoteser (Ekegren 1997: 45, George og Bennett 2005: 32-33, Wimmer and Dominick 1994: 154). Den største fordelen med et case-studie er at det gir svært detaljert informasjon om det som studeres. Ofte er detaljert informasjon ønskelig når en ikke vet nøyaktig hva man leter etter. Selv om jeg har definerte forskningsspørsmål, har jeg også vært på utkikk etter andre interessante observasjoner, og presentert disse.

3.3 Utvalg og tilgang

Jeg har avgrenset mitt mediesøk til medieomtaler av Milgrams konformitetseksperimenter i norske aviser, nettaviser og tidsskrifter, nærmere bestemt til omtaler som er søkbare gjennom A-tekst, Aftenpostens arkiver og søkemotoren Google. Denne avgrensningen har jeg gjort av hensyn til informasjonsmengde og tidsbruk.

A-tekst er et søkbart elektronisk tekstarkiv som inneholder omkring 100 norske aviser og tidsskrifter tilbake til 1945. Aftenpostens arkiver er søkbare, og inneholder alle trykkede aviser tilbake til Aftenpostens oppstart i 1860. Søkemotoren Google bruker avanserte søkealgoritmer og er kjent som en av de beste og mest brukte søkemotorene i verden.

Jeg brukte følgende søkeord (uten anførselstegn): «Stanley Milgram konformitet», «Milgram og konformitet», «Milgram konformitetseksperimenter», «Milgram doktoravhandling», «Konforme nordmenn», «konformitetsstudie», «Konformitet studie», «Milgram Norge», «Milgram Norge og Frankrike», og «Nordmenn verdens mest konforme folkeferd?». Med disse søkene mener jeg å ha fanget opp de mest aktuelle omtalene av Milgrams konformitetsstudie i norske aviser, tidsskrifter og nettartikler.

Gjennom søkene i A-tekst, fant jeg at konformitetsstudien har vært nevnt i ti artikler i ni ulike medier. Søkene i Aftenpostens arkiv ga ingen treff der Milgrams konformitetsstudie var omtalt. Google gjorde meg oppmerksom på ytterligere fire kilder. Oversikten over medieinnhold vises i tabell 1.

Tabell 1: Oversikt over medieinnhold som vil inngå i analysen		
Publisert	Tittel	Medium
Januar - 2007	Nordmenn – verdens mest konforme folkeferd?	Tidsskrift for Norsk Psykologforening
21.03.2007	Mer opprør, takk!	Utrop.no
27.08.2007	Nordmenn verdens mest konforme folkeferd?	Utrop
01.04.2009	Er vi så dumme?	Nationen
25.05.2011	Open debatt i lukke forum	Hamar Arbeiderblad
25.10.2011	Konforme og trygge	Romerikes blad
19.04.2012	Hvorfor gjør du som alle andre?	Dusken.no
05.10.2012	"Det er for lite fritalenhet i norske ledergrupper"	Ukeavisen ledelse
28.02.2013	Konforme nordmenn	Klassekampen
24.04.2013	Gir internett skylden for sprikende meninger	Forskning.no
11.05.2013	De mørke kildene	Dagbladet
2013	Ars vitam tollendi - Kunsten å slå i hjel	Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon
25.03.2014	De kjedelige pengene	Argument
02.04.2014	Norsk konformitet er alvorlig	NRK.no

Oppgaven krever innsikt i og bred omtale av Milgrams doktoravhandling Det å få tilgang til den bød på noen praktiske problemer. Avhandlingen finnes verken i norske eller skandinaviske biblioteker. Den er heller ikke lett tilgjengelig på internett. For å få tilgang til avhandlingen, tok jeg, gjennom min veileder, kontakt med Harvard University, som sendte avhandlingen i form av micro-film. Denne filmen ble så tatt med til Nasjonalbiblioteket, som digitaliserte innholdet.

3.4 Etiske utfordringer, generaliserbarhet og tidsbruk

Case-studier er i hovedsak utsatt for kritikk på tre områder. For det første gjennomføres case-studier uten strengt å følge vitenskapelige prinsipper. Yin (1989: 21) peker på at forskere ofte har latt tvetydig informasjon eller fordommer påvirke funn og konklusjoner. For det andre, kan resultater fra case-studier vanskelig la seg generalisere. For det tredje, kan gjennomføringen av case-studier være tidkrevende, da det ofte produseres mye data som det er vanskelig å sammenfatte. Dette kan føre til at forskere må vente i årevis på resultatene av en undersøkelse (George og Bennett 2004: 32-33, Wimmer and Dominick 1994: 154-155).

For mitt case-studie er det særlig faren ved fordommer og tolkning av tvetydig informasjon som er relevant. Jeg må innrømme at jeg har fordommer mot massemediene generelt, og tabloidaviser spesielt. Dette kan ikke minst gjøre seg gjeldende i tilknytning til informasjon som fremstår tvetydig, for eksempel om enkelte forhold ved Milgrams studie omtales på en uklar eller ufullstendig måte. I min gjennomgang av feil og avvik mellom Milgrams doktoravhandling og mediens omtale av den, vil jeg derfor gjøre et skille mellom tydelige feil og tvetydige uoverensstemmelser. Jeg har også foretatt en nærmere presisering og operasjonalisering av mine problemstillinger som grunnlag for en mest mulig presis analyse. I tillegg har jeg bedt utenforstående lese igjennom materialet med et kritisk blikk, og jeg har tatt hensyn til de tilbakemeldingene jeg har fått. Med dette har jeg forhåpentligvis oppnådd en større sikkerhet for at egne fordommer ikke kommer til syne i oppgaven. Når det gjelder problemer knyttet til generalisering, er dette mindre relevant for min oppgave. Hensikten med et case-studie er ikke å generalisere funn, men snarere å etablere en helhetlig forståelse av det en ønsker å undersøke. Min problemstilling er kun knyttet til Milgrams doktorgradsarbeid og hvordan dette er presentert i norske medier, og hvilket grunnlag dette gir for forståelsen av vitenskap hos folk flest. Problemer knyttet til tidsbruk og u håndterlige mengder informasjon har jeg løst gjennom de avgrensninger jeg har gjort.

4 Stanley Milgram – Oppvekst og akademisk karriere

Stanley Milgram (1933-1984) er av mange trukket frem som den mest kjente og kontroversielle sosialpsykologen i historien. Milgram tilhører en behavioristisk tradisjon, hvor fokuset for forskningen er menneskets handlinger og hva som påvirker disse. Seriene med lydigheteksperimenter som ble gjennomført på 60-tallet gjorde ham ikke bare kjent innen for akademia; forskningen fikk også spalteplass i aviser verden over. Resultatene fra eksperimentene sjokkerte en hel verden. Vanlige folk kunne tilsynelatende påføre uskyldige medmennesker dødelige elektriske støt frivillig; ikke fordi de var onde, men fordi de var lydige. Resultatene ble publisert i en samtid da man forsøkte å forstå hvordan grusomhetene under andre verdenskrig kunne skje, og den store oppmerksomheten eksperimentene fikk bør sees i denne sammenhengen. Til tross for at eksperimentene ble utført for mer enn 50 år siden, er de fortsatt aktuelle, og de er fremdeles gjenstand for diskusjon i en rekke fagdisipliner også utenfor sosialpsykologien. Eksempelvis innen historie, sosiologi, filosofi og statsvitenskap (Blass 2004: xviii-xx, 121, 259-260).

Milgram vokste opp i et sekulært jødisk hjem i New York. Foreldrene var fra Øst-Europa, men emigrerte til USA i kjølvannet av første verdenskrig. Milgram utmerket seg tidlig som en mønsterelev. På videregående nivå ble han plassert i en klasse for spesielt begavede. Her gikk han sammen med blant andre Philip Zimbardo, som også ble kjent innenfor sosialpsykologien etter sitt berømte fengselseksperiment på Stanford University. Senere studerte Milgram statsvitenskap, og gikk videre til et masterprogram på Harvard. Det nyetablerte programmet var et tverrfaglig studium der alle studenter måtte gjennom innføring i sosialpsykologi, klinisk psykologi, sosialantropologi og sosiologi før de fikk spesialisere seg videre. Etter et vellykket første år, ble Milgram forskningsassistent for professor Solomon E. Asch. Professorens konformitetsforskning skulle vise seg å bli en betydelig inspirasjonskilde for Milgram i arbeidet med egen doktoravhandling, og i 1957 fikk han sin skisse til doktorgradsprosjekt godkjent. Han ønsket å forske på kulturforskjeller mellom forskjellige land. Med Aschs eksperimenter som utgangspunkt ville han undersøke om det fantes målbare forskjeller i konformitetsnivået mellom to relativt like grupper i to ulike land. Landene som til slutt ble valgt ut, var Norge og Frankrike. Som metode brukte han en eksperimentell tilnærming, og gjennomføringen baserte seg blant annet på bruk av fiktive forsøkspersoner og annet lureri,

som i desepsjonsforskning. Det er denne doktoravhandlingen jeg har valgt som case, og senere vil redegjøre for i detalj (Blass 2004: 1-36).

Kort tid etter endt doktorgrad ble Milgram assisterende professor i sosialpsykologi på Yale University, et av de mest prestisjetunge universitetene i USA og verden forøvrig. Det var på Yale han skulle utføre forskningen han i dag er mest kjent for; en serie av lydighetseksperimenter. På grunn av lydighetseksperimentenes sjokkerende funn og etiske dimensjon ble eksperimentene ansett for å være svært kontroversielle. I massemediene og fagkretser ble både funnene og de etiske sidene diskutert (Ibid.: 60).

Kontroversen og oppmerksomheten rundt forskningen skaffet Milgram både beundrere og motstandere. Han ble blant annet motarbeidet når han søkte akademiske stillinger. I 1963 fikk Milgram likevel stillingen som assisterende professor i sosialpsykologi på Harvard University, og ble gitt frie tøyler til å forske på hva han selv måtte ønske. På denne tiden anså han seg imidlertid ferdig med kontroversiell forskning. Han brukte i stedet tiden på å forske på selvutviklede konsepter. Eksempelvis utviklet han noe han kalte "det mistede brevets teknikk"; som gikk ut på å miste brev i forskjellige nabolag, og registrere hvor mange brev som senere ble plukket opp og postet av forbipasserende. Brevene kunne for eksempel være adressert til en organisasjon som var kjent for å fremme svartes rettigheter. Disse kunne så bli "mistet" i nabolag hvor det nesten bare bor henholdsvis svarte eller hvite. På den måten etablertes en ny måte å måle meningsstyrken i forskjellige samfunnsgrupper, i ulike politiske og sosiale spørsmål. Teknikken blir fortsatt benyttet i dag i andre varianter (Kløvstad Langberg 2013). Til tross for at Milgram senere jobbet med andre forskningsspørsmål, var det stadig lydighetseksperimentene han var kjent for. Han brukte mye tid på å reise rundt og forelese om, og diskutere eksperimentet og resultatene også lenge etter resultatene ikke lenger var en nyhet (Blass 2004: 60, 132-145).

4.1 Milgram i historisk sammenheng

Etter den andre verdenskrig fikk samfunnsforskningen en voldsom oppblomstring. Den store krigen skulle forklares. Hva hadde skjedd, og hvorfor? Hvorfor skjedde jødeutryddelsen i Tyskland, og kunne det også skje i andre land? Hvordan kunne mennesker begå så grusomme handlinger som de det ble rapportert om fra konsentrasjonsleirene? Hvilke faktorer forklarer krig, og kunne det ha noe med kulturforskjeller å gjøre? Spørsmålene som meldte seg ble

forsøkt besvart av historikere, statsvitere, psykologer, sosiologer og andre representanter for de myke vitenskaper. Milgram tilhørte etterkrigsgenerasjonens samfunnsforskere og ble påvirket av sin samtid. Sammen med hans jødiske bakgrunn kan dette være med på å forklare hvorfor han valgte å fokusere på mulige sentrale mekanismer med stor forklaringskraft. Milgrams doktoravhandling var et forsøk på å belyse én av disse, nemlig om det kunne finnes forskjeller mellom kulturer hva angår konformitet.

I tiden etter andre verdenskrig verserte mange forklaringer på tyskernes aggresjon under krigen. Én type teorier gikk på at tyskerne som folkeslag hadde spesielle egenskaper som gjorde det spesielt sannsynlig at så grusomme handlinger skulle oppstå nettopp i Tyskland. Til da var slike påstander i akademisk sammenheng fremsatt av forskere som benyttet observasjon og selvrapportering som metodiske tilnærminger. Milgram mente at metoder som observasjon og selvrapportering var usikre metoder, som vanskelig kunne gi grunnlag for generalisering til hele folkegrupper. Det var dette som motiverte ham til å undersøke kulturforskjeller empirisk ved hjelp av eksperimentell metode. På den måten fikk man et objektivt grunnlag for å vurdere grupper opp mot hverandre. Gjennom lydighetseksperimentene illustrerte Milgram hvordan mennesker lett ser på seg selv som redskaper uten moralsk ansvar for egne handlinger under en legitim autoritets kommando. Offiserer og andre som arbeidet i Tysklands destruktive byråkrati anførte nettopp et slikt forsvar, representert med uttalelser som «Jeg gjorde bare jobben min», i Nürnberg-rettsaken. Eksperimentene ble et uventet forsvar for tyske offiserer, dommere og byråkrater, som ikke representerte moralske unntak, men snarere en representasjon av hvordan mennesker handler under gitte omstendigheter. Det var ikke menneskene det var noe feil med, men samfunnsstrukturen. For ordens skyld understrekes det at Milgram mente at alle enkeltindivider, uavhengig av situasjon, er ansvarlige for sine egne handlinger med mindre man med god grunn kan forvente alvorlige represalier som følger av ikke å utføre handlingen (Blass 2004: 62, Milgram 1960: 1-14, Modig 1984: 39-47).

4.2 Lydighetseksperimentene

Milgrams lydighetseksperimenter er en serie eksperimenter som alle har liknende grunnstruktur, men hvor variablene blir endret fra ett eksperiment til et annet. Her skisseres den mest grunnleggende versjonen av eksperimentet. Det begynte med at to angivelige forsøkspersoner, hvorav den ene i virkeligheten var Milgrams medhjelper, ankom laboratoriet.

Der møtte de en mann kledd en grå frakk som presenterte seg som forsker. Begge ble informert om at formålet med eksperimentet var å undersøke hvilke positive eller negative effekter straff har for læring. Én av dem skulle være lærer, og den andre elev. Læreren leste opp en serie med ordpar. Elevens oppgave var å huske ordparene. Etter at ordparene var lest opp, skulle læreren lese opp ett og ett av ordene som korresponderte til et annet. Eleven fikk så fire alternativer, og måtte velge det ordet han trodde hørte til ordet som ble lest opp. For hvert gale svar eleven avga, skulle læreren gi han et elektrisk støt. Støtenes styrke gikk fra 15 til 450 volt, og skulle økes med intervaller på 15 volt. Loddtrekningen ble brukt for å bestemme hvem av forsøkspersonene som skulle spille hvilken rolle. Loddtrekningen var manipulert slik at Milgrams medhjelper alltid ble tildelt elevrollen. Etter loddtrekningen ble begge ført inn i rommet hvor eleven skulle sitte. Her ble eleven spent fast til en stol og koblet til en maskin som angivelig kunne generere elektriske støt, mens læreren, den egentlige forsøkspersonen, var til stede og observerte på. Svaret ble avgitt ved bruk av fire knapper foran stolen, som hver korresponderte til de fire alternativene for å fullføre et ordpar. Før forskeren og læreren gikk videre, fortalte eleven at han hadde et hjerteproblem; at det ikke var så veldig alvorlig, men at han gjerne ønsket å vite om de elektriske støtene kunne være farlige. Forskeren forsikret at selv om støtene kunne være smertefulle, var de ikke farlige. I et rom ved siden av skulle læreren lese opp ordpar gjennom en mikrofon. Foran seg hadde han et panel med brytere for å kunne tildele eleven elektriske støt ved feil avgitt svar. Bryterne var merket med styrken på spenningen i undergrupper fra "lett sjokk" fra 15-60 volt til "alvorlig sjokk" fra 375 til 420 volt. De siste to bryterne på 435 og 450 volt var kun merket med XXX. Før eksperimentet kunne begynne, fikk læreren et ekte teststøt på 45 volt. Dette ble gitt av to grunner. For det første skulle det sette læreren i stand til å sette seg inn i hva eleven måtte gå igjennom, og for det andre sikre lærerens tro på at maskinen virkelig avga elektriske støt. Under eksperimentet fulgte læreren hele tiden instruksjonene fra forskeren som befant seg i samme rom under hele seansen. Ordparene ble lest opp, og svarene ble avgitt (Milgram: 1974: 13-26, Blass 2004: 75-92).

Både forskeren og eleven var i virkeligheten betalte skuespillere, og de elektriske støtene var fiktive. For å gi læreren inntrykk av at støtene var ekte, hadde Milgram på forhånd laget lydbåndopptak av forskjellige reaksjoner, og synkronisert dem med bryterne læreren skulle bruke ved feil svar. Lydbåndopptakenes innhold varierte fra smertefulle skrik, til elevens innstendige bønn om å avslutte eksperimentet. Ved på forhånd avtalte intervaller svarte eleven feil. Første gang ble det gitt et støt på 15 volt støt. Spenningen ble økt i takt med antall gale

svar. Etterhvert som støtene ble kraftigere, fremsto også reaksjonene fra eleven som mer voldsomme. Mot toppen av spenningskalaen sluttet eleven plutselig å avgi svar. Forskeren ba da læreren å betrakte ikke avgitte svar som gale. Eksperimentet kunne avbrytes på to måter, enten ved at forsøkspersonen nektet å følge instruksene fra forskeren eller ved at forsøkspersonen fullførte hele eksperimentet og tilsynelatende avga dødelige støt med 450-volts styrke. Om forsøkspersonen nektet å følge instruksjonene, hadde forskeren et repertoar på fire setninger han kunne fremsi for å forsøke å overtale forsøkspersonen til å fortsette (Milgram 1974: 13-26, Blass 2004: 75-92).

Setning 1: Være så snill å fortsette.

Setning 2: Eksperimentet krever at du fortsetter

Setning 3: Det er av den største viktighet at du fortsetter

Setning 4: Du har ikke noe valg, du *må* fortsette

Først når læreren nektet å fortsette etter siste anmodning, ble eksperimentet avbrutt. Uansett utfall ble læreren debrifet etter avsluttet eksperiment. De fikk vite eksperimentets egentlige formål, og hvordan de hadde blitt lurt. De ble så spurt ut om deres opplevelser, følelser og tanker under og etter eksperimentet (Milgram 1974: 13-26, Blass 2004: 75-92).

Resultatene fra eksperimentet var sjokkerende. I de fleste eksperimentelle variantene som ble benyttet, var det en stor andel forsøkspersoner som fullførte eksperimentet i sin helhet. Dermed hadde de tilsynelatende avgitt dødelige elektriske støt uten annet press enn en legitim autoritets oppfordringer til å fortsette. Mye tid ble brukt på å utføre forskjellige varianter av eksperimentet for å se hvilke faktorer som økte motstand mot autoriteten (Les Milgram: 1974). Eksempelvis ble det utført en variant som hadde som formål å finne ut om lærerens nærhet til eleven hadde noen innvirkning på hvor mange som avbrøt eksperimentet. Resultatet fra eksperimentserien var at andelen som avbrøt eksperimentet tidlig økte jo nærmere eleven var læreren. Men selv i den varianten hvor de to satt i samme rom, og læreren bokstavelig talt kunne strekke ut hånden og røre ved eleven, var det omkring 30 % av forsøkspersonene som fullførte eksperimentet. Til sammenlikning fullførte 65 % i variantene hvor læreren oppholdt seg lengst unna eleven. Eksperimentet er senere blitt replikert en rekke ganger, i mange forskjellige land, og selv om andelen forsøkspersoner som fullførte har variert, står hovedfunnene fortsatt ved lag (Blass 2004: 93-100, Modig 1984: 29).

4.3 Forskjellen mellom konformitet- og lydighetseksperimentene

Når man leser om Milgrams akademiske arbeid, kan man få inntrykk av at konformitetseksperimentene og lydighetseksperimentene i grunnen handlet om det samme. Dette er ikke tilfelle. For det første er eksperimentene forskjellige med tanke på hva som undersøkes. I det ene tilfellet undersøkes det i hvor stor grad en samstemt gruppe har påvirkningskraft overfor individet. Med andre ord undersøkes konformitetspress, og hvilke faktorer som henholdsvis øker og minsker presset. I det andre tilfellet, i lydighetseksperimentene, undersøkes det hvilken påvirkningskraft en legitim autoritet har på individet, og hvilke faktorer som gjør at individet blir henholdsvis mer og mindre lydige. Likheten mellom eksperimentene er at begge har som mål å undersøke sosiale forhold som påvirker individets handlinger.

Forskjellen i effekter kan illustreres med et hypotetisk eksempel: La oss tenke oss at to personer har begynt å røyke tobakk. Den ene begynte å røyke fordi han hadde mange venner som røyket. Han ble således utsatt for et konformitetspress. Den andre ble fortalt av legen sin, en legitim autoritet, at han burde begynne å røyke. Selv om begge de hypotetiske aktørene begynte å røyke, er det to svært forskjellige psykologiske prosesser som kan ha ført til beslutningen om å begynne.

Det kan tenkes at grunnen til at eksperimentene noen ganger blandes, er at de ofte er blitt brukt til å forklare samme fenomen; hvordan grusomhetene under andre verdenskrig kunne finne sted. Både konformitetspress og lydighet overfor legitime autoriteter kan brukes som forklaringsvariabler på hvorfor folk handlet imot sin moralske overbevisning.

Lydighetseksperimentene demonstrerer de usynlige kreftene som blir satt i spill når en vanlig person konfronteres med ordre fra en legitim autoritet, og hvor vanskelig det kan synes å være å gjøre opprør mot autoriteten. Konformitetseksperimentene avdekker en annen type usynlig påvirkning som drar i samme retning, nemlig konformitetspress. Fordi «alle andre» fulgte ordre fra legitime autoriteter, så oppstår det et konformitetspress, som kan ha gjort terskelen for ordrenekt høyere.

5 Konformitet i Norge og Frankrike: En eksperimentell studie av nasjonal karakter

"Conformity in Norway and France: An experimental study of national characteristics" er tittelen på Stanley Milgrams doktoravhandling. Målet med studien var å undersøke om det fantes målbare forskjeller i nivået av konformitet mellom befolkningen i ulike land. I samarbeid med veilederen Gordon Allport designet han en laboratorieundersøkelse basert på Solomon Aschs kjente konformitetseksperiment, som Milgram mente gjorde det mulig å måle individuelle forskjeller i konformitet. Eksperimentet ble gjennomført i Norge og senere replikert i Frankrike. Resultatene ble så aggregert på nasjonsnivå og deretter sammenliknet. Det ble gjennomført i alt 14 eksperimenter. Ni av disse ble utført i kjelleren på psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo, mens de resterende fem var replikasjoner utført i Residence Universitaire Jean Zay i Frankrike. I det videre vil jeg gå dypere inn i doktoravhandlingen.

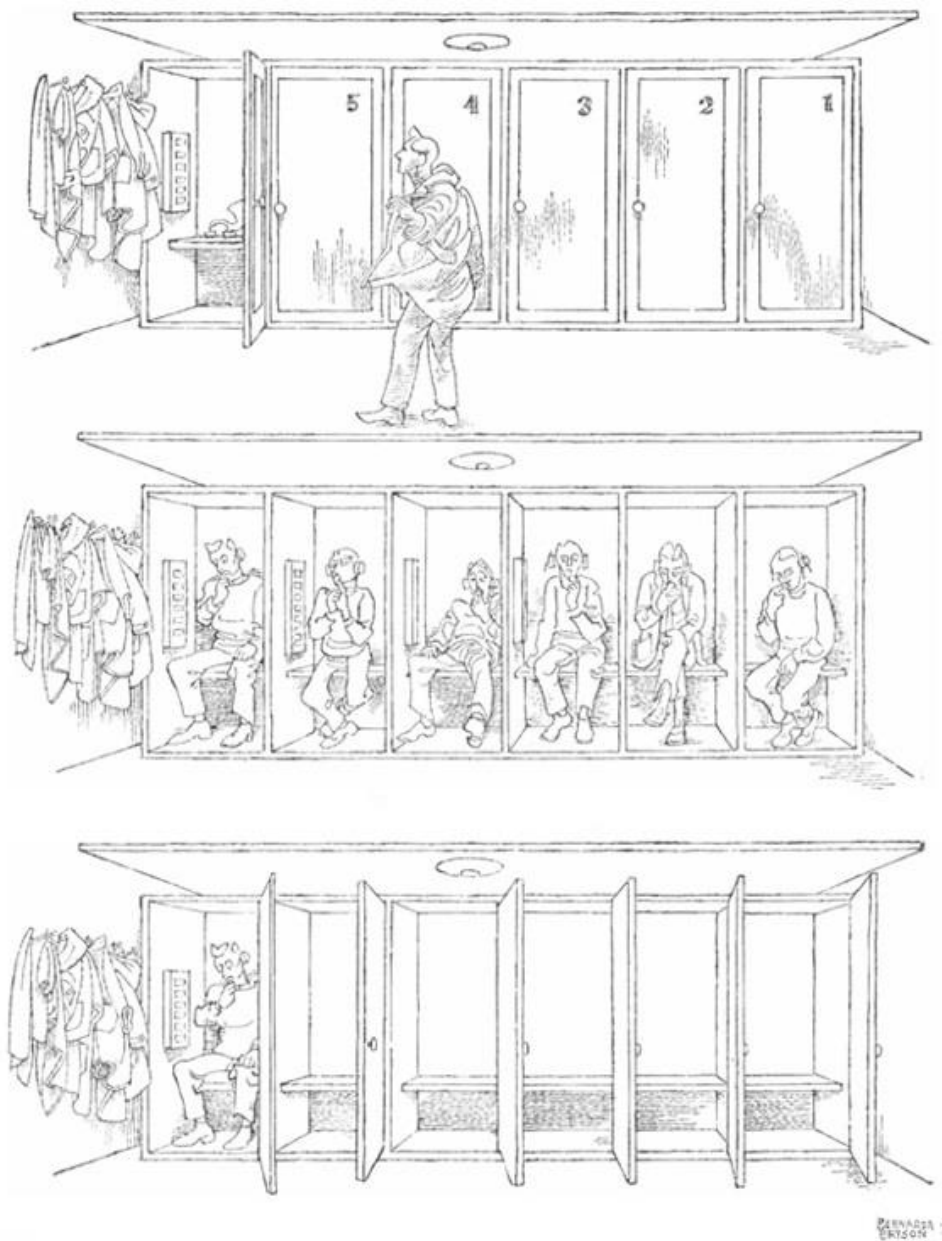
Jeg vil først skissere den generelle fremgangsmåten som ble benyttet i møte med forsøkspersonene. Jeg vil så gjøre rede for hvert enkelt eksperiment og foreløpige resultater. Her vil jeg i hovedsak fokusere på eksperimentene som ble utført i Norge og senere replikert i Frankrike, da det er resultatene fra disse eksperimentene som danner grunnlaget for aggregeringen, sammenlikningen og konklusjonene i studien. Videre presenteres Milgrams komparative kvantitative funn og hans tolkning av disse, før jeg presenterer problemer med studien. Til slutt redegjøres det kort for andre momenter i studien.

5.1 Den generelle fremgangsmåten

Når en forsøksperson ble rekruttert, fikk han beskjed om at studien handlet om opplevelse av tid, og ble bedt om å komme til laboratoriet til et bestemt klokkeslett. Forsøkspersonen ble fortalt at det var viktig at han møtte presis, da eksperimentet også omfattet fem andre personer, og at man var avhengig av at alle kom til avtalt tid for å få gjennomført. Når forsøkspersonen ankom laboratoriet, ble han møtt av Milgram, som presenterte seg som forskningsassistent. Milgram sjekket forsøkspersonens identitet og fulgte ham til laboratoriet. I laboratoriet var det seks avlukker med nummererte dører, én til hver forsøksperson som tilsynelatende skulle delta i studien. I virkeligheten var båsene 1-5 tomme og utenfor lå det

ytterklær på en stor benk. Intensjonen var å skape inntrykk av at det også var andre forsøkspersoner til stede, og at disse allerede var ankommet (Milgram 1960: 20-21). Figur 1 illustrerer Milgrams opplegg. Den øverste delen viser hvordan forsøkspersonen opplevde ankomsten til laboratoriet. Den midterste delen viser hvordan det var meningen at forsøkspersonene skulle anta at situasjonen var, mens den nederste delen viser hvordan situasjonen var i virkeligheten.

Figur 1: Milgrams konformitetseksperiment illustrert

Kilde: (Milgram 2011)

Forsøkspersonen ble så vist inn døra merket med forsøksperson 6. Rommet inneholdt en stol, et sett hodetelefoner, en mikrofon og en boks merket med forsøkspersonenes navn. Lederen for eksperimentet kunne lyse opp ett og ett navn på boksen for å angi hvilken forsøksperson som skulle avgi svar, og i hvilken rekkefølge. Det instruerte flertallet, forsøksperson 1-5, var i virkeligheten forhåndsinnspilte lydbåndopptak. Dette gjorde det mulig å sørge for at alle forsøkspersonene opplevde den eksperimentelle situasjonen tilnærmet likt. Forsøkspersonen ble bedt om å sette seg og ta på seg hodetelefonene. Båsdøren ble lukket, og videre kommunikasjon mellom lederen av eksperimentet og forsøkspersonen foregikk via mikrofonen og hodetelefonene. Etter at lederen igjen hadde forklart at eksperimentet var en undersøkelse av persepsjon av tid, la han til at alle forsøkspersonene til en hver tid kunne høre hverandre. For ytterligere å gi forsøkspersonen inntrykk av at det var andre til stede, ble alle bedt om å si litt om seg selv, under påskudd av å teste utstyret (Milgram 1960: 21-23).

Før selve eksperimentet kunne begynne, måtte forsøkspersonen gjennomgå en individuell test som besto i å lytte til 15 tonepar, og etter hvert oppgi hvilken tone han mente var lengst. Vanskelighetsgraden på oppgavene var den samme i den individuelle testen som i selve eksperimentet. Formålet med den individuelle testen var å ekskludere alle forsøkspersoner som fikk flere enn tre feil fra studien. Milgram så for seg at forsøkspersoner som var usikre på hva som var det riktige svaret, i større grad ville stole på majoriteten, ikke fordi de var konforme, men fordi de var usikre (Milgram 1960: 64-65).

Etter at den individuelle testen var gjennomført begynte selve eksperimentet. Forsøkspersonens oppgave var å skille 30 tonepar fra hverandre og angi den lengste tonen i hvert tonepar. Forsøksperson 1 svarte alltid først, deretter fulgte resten i stigende rekkefølge. Dette gjorde at den faktiske forsøkspersonen, forsøksperson 6, kunne lytte til og la seg påvirke av flertallet. Det instruerte flertallet avga alltid enstemmig svar. På 16 av de 30 oppgavene avga majoriteten galt svar. I denne teksten vil disse 16 oppgavene bli referert til som kritiske tester. Hovedfokuset i studien var å se hvordan forsøksperson 6 forholdt seg i disse situasjonene.

Kort oppsummert søkte Milgram, ved hjelp av eksperimentet, å konstruere en situasjon hvor forsøkspersonen måtte velge mellom å føye seg etter flertallet, eller følge egen overbevisning. Dersom en forsøksperson i stor grad svarte i tråd med sin egen overbevisning, ble forsøkspersonen ansett som selvstendig, mens han i motsatt fall ble ansett å være konform (Milgram 1960: 23-25)

5.2 Utvalget

Utvalget besto av til sammen 285 forsøkspersoner, hvorav 245 var studenter fra Norge og Frankrike, og 40 var norske industriarbeidere fra Elektrisk Bureu A/S. I Norge ble 145 studenter rekruttert fra universitetet i Oslo per telefon, mens det i Frankrike ble rekruttert 100 studenter fra Residence Universitaire Jean Zay (studentboligområde), hvor forsøkspersoner ble rekruttert ved å gå fra dør til dør å banke på. Milgram hadde en rekke kriterier som lå til grunn for utvelgelsen av studentene som skulle delta i studien. Alle forsøkspersonene skulle være unge, ugifte menn mellom 18 og 25 år, som ikke hadde oppholdt seg mer enn to år i utlandet. Forsøkspersonene skulle dessuten ikke studere eller ha studert psykologi, musikk, naturvitenskap eller ingeniørvitenskap. Disse kriteriene ble fremsatt av ulike grunner. Milgram hadde ikke ressurser til å utføre en undersøkelse med et randomisert utvalg av hele befolkninger. For å få et grunnlag for sammenlikning stilte han derfor opp strenge kriterier for deltagelse, slik at gruppene fra hvert land var likest mulig hverandre. Årsaken til at studenter i spesifikke fagfelt ble utelukket fra studien, dreiet seg om at Milgram så for seg at studiet gjorde studenten bedre i stand til enten å avsløre den eksperimentelle prosedyren, eller gi fordeler i tilknytning til gjennomføringen av oppgavene i eksperimentet (Milgram 1960: 18-20, 123-127). De norske industriarbeiderne var 30-52 år, med en medianalder på 36, hvorav de fleste var gifte. I motsetning til studentene, som stilte opp gratis, ble industriarbeiderne økonomisk kompensert (Milgram 1960: 116-119).

5.3 Eksperimentene

I doktorgradsavhandlingen skiller Milgram mellom alle utførte eksperimenter ved eksperimenttall. Tallene angir i hvilken rekkefølge eksperimentene ble utført. Eksperiment 1-9 ble gjennomført i Norge, mens de resterende ble utført i Frankrike. Siden det er sammenlikningen av resultater av originale og replikerte eksperimenter som danner grunnlaget for konklusjoner om nasjonal karakter, er det naturlig å ta for seg eksperimentene sammen.

5.3.1 Eksperiment 1 og 10: Baseeksperimentet

Eksperiment 1 og 10 forløp nøyaktig som beskrevet i den generelle fremgangsmåten.

Tabell 2: Resultater - Baseeksperimentet

INDIVIDUAL ERROR SCORES AND DESCRIPTIVE MEASURES FOR
THE BASE CONDITION IN FRANCE AND NORWAY
(STUDENT SUBJECTS)¹

France	0	2	5	5	5	6	6	7	8	9	9	9	10	10	10	10	11	12	12	15
Norway	3	4	4	6	7	7	7	9	9	10	11	11	11	12	13	13	14	16	16	16

	<u>France</u>	<u>Norway</u>
Mean Errors	8.05	9.95
Median	9.0	10.5
% Critical Errors	50.3%	62.2%

¹N = 20 for each experiment; scores are arranged in order of increasing yielding within each country.

Kilde: Milgram (1960: 130)

Tabell 2 beskriver resultatene av eksperimentet. Tallene som er angitt over/under linjen etter France/Norway, representerer hver enkelt deltagers resultater med tanke på hvor mange ganger de svarte i tråd med majoriteten på de kritiske testene. Av de franske studentene var det for eksempel én som ikke lot seg påvirke av flertallet noen ganger, angitt med verdien 0, og én som avga identiske svar med flertallet på 15 av de maksimalt 16 kritiske testene. I Norge var det blant annet tre forsøkspersoner som svarte identisk med flertallet på alle de kritiske testene, angitt med tre 16-tall. Under tabellen vises statistiske analyseresultater. Analysen viste at de franske studentene i gjennomsnitt svarte i tråd med flertallet 8,05 ganger av de 16 kritiske testene, mot de norske forsøkspersonenes gjennomsnittsverdi på 9,95. Medianverdiene for henholdsvis de franske og norske forsøkspersonene var 9 og 10,5. Samlet sett svarte de franske studentene identisk med flertallet på 50,3 % av de kritiske testene, mens tilsvarende tall for de norske er 62,2 %.

I seg selv ble resultatene tolket i retning av at de franske studentene var mindre konforme enn de norske, selv om funnet ikke var statistisk signifikant. Milgram undersøkte også om det var slik at forsøkspersonene var mer selvstendige i begynnelsen av eksperimentet, for deretter å bli mer og mer ettergivende mot slutten. Milgram fant ingen holdepunkter for at dette var tilfelle (Milgram 1960: 36, 130-131).

5.3.2 Eksperiment 2 og 11 – Flyeksperimentet

Milgram så for seg at forsøkspersonene kunne ankomme laboratoriet med varierende holdninger, og at disse holdningene, selv om de er irrelevant for konformitet og sosial påvirkning, kunne påvirke selve eksperimentet. Milgram tenkte seg eksempelvis at det kunne tenkes at norske forsøkspersoner, av en eller annen grunn, mener psykologiske eksperimenter er spesielt viktige, og at de derfor føler at det er av stor viktighet at de gjør det bra i eksperimentet. Det kan samtidig tenkes at franskmenn, av andre grunner, anser psykologiske eksperimenter som trivielle (Milgram 1960: 47-48).

Dersom det stemte at de norske og franske studentene hadde forskjellige holdninger til viktigheten av sosialpsykologiske eksperimenter, eller vitenskaplige studier generelt, ville resultatene av eksperimentet kunne preges av dette. Flyeksperimentet ble designet for å kontrollere for forskjeller i holdninger ved å øke studiets viktighet. Eksperimentet er identisk med baseeksperimentet, med ett unntak. Før eksperimentet starter legger eksperimentøren til resultatene av eksperimentene skal brukes til å utvikle bedre sikkerhetsutstyr ombor i fly, som vil føre til økt sikkerhet og færre flyhavari (Milgram 1960: 48).

Ved å presentere eksperimentet som et direkte forsøk på å øke flysikkerheten og hindre flyhavari, antok Milgram at tillegget til den eksperimentelle prosedyren ville øke forsøkspersonenes følelse av å være med på noe viktig, da konsekvensene av deres handlinger under eksperimentet ville oppleves som større. Dette tillegget ble også benyttet i alle andre eksperimenter, med unntak av baseeksperimentene. Milgram gjør ingen prediksjoner, men erkjenner at tillegget potensielt kunne føre til andre resultater sammenliknet med baseeksperimentet (Milgram 1960: 49).

Tabell 3: Resultater - Flyeksperimentet

INDIVIDUAL ERROR SCORES ^b AND DESCRIPTIVE MEASURES FOR THE AIRCRAFT CONDITION IN FRANCE AND NORWAY (STUDENT SUBJECTS)	
France	1 4 4 5 5 6 6 6 7 7 7 8 8 8 11 11 12 12 13 14
Norway	0 2 3 3 4 5 6 7 8 8 9 10 10 12 14 14 15 16 16 16
	<u>France</u> <u>Norway</u>
Mean Errors	7.75 8.90
Median	7.0 8.5
% Critical Errors	48.4% 55.6%
Kilde: Milgram (1960: 132)	

Resultatene, se tabell 3, viste at prosedyren i gjennomsnitt gjorde forsøkspersonene mindre konforme og at dette gjaldt for studenter fra begge land. De norske studentene svarte i tråd med flertallet i 55,6 % av de kritiske testene, mot 62,2 % i baseeksperimentet. Tilsvarende tall for de franske var 48,4 % i flyeksperimentet, mot 50,3 % i baseeksperimentet. Forskjellen i de andre statistiske målene pekte i samme retning, men funnene var ikke statistisk signifikante. Forskjellen i resultatet mellom base- og flyeksperimentet skyldtes ikke, slik Milgram antok etter å ha analysert resultatene, at de som i utgangspunktet var moderat konforme, ble mindre påvirket av flertallet i flyeksperimentet. Da han sammenliknet de ti minst konforme fra hvert eksperiment fant han kun en svak sammenheng til forsvar for hypotesen (Milgram 1960: 50, 132-133).

5.3.3 Eksperiment 4 og 12 – Privattilstandseksperimentet

Eksperiment 4 ble designet for å finne ut hvor stor andel av forsøkspersonenes konformitet som kunne tilskrives at de måtte annonsere svarene i de andre forsøkspersonene påhør. Prosedyren var identisk med flyeksperimentet, med ett unntak. For å se hvordan resultatene ble påvirket dersom forsøkspersonen fikk svare anonymt, fikk man ham til å tro at det var noe galt med mikrofonen hans. Han ble deretter gitt et skjema hvor han kunne fylle ut svarene, slik at svarene ble avgitt privat. Døren til avlukket ble låst, og kun opplyst når det var

forsøkspersonens tur til å svare. Dette ble gjort fordi det var viktig at han ikke svarte før flertallet hadde avgitt sine svar, slik at forsøkspersonen hadde mulighet til å bli påvirket. For at forsøkspersonen skulle kunne være helt sikker på at svarene hans var anonyme, ble det understreket at resultatene av studien ville ta tid å analysere, men at man ved eget ønske kunne, få tilgang til egne resultater etter at eksperimentet var ferdig (Milgram 1960: 70-73).

Tabell 4: Resultater - Privattilstandseksperimentet													
INDIVIDUAL ERROR SCORES AND DESCRIPTIVE MEASURES FOR THE PRIVATE CONDITION IN FRANCE AND NORWAY (STUDENT SUBJECTS)													
France	0 1 1 2 3 3 3 3 4 4 4 5 5 8 8 9 10 11 12 14												
Norway	1 2 2 3 3 6 6 7 7 7 7 8 8 11 12 12 14 14 14 15												
	<table border="0"> <thead> <tr> <th></th> <th><u>France</u></th> <th><u>Norway</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mean Errors</td> <td>5.50</td> <td>7.91</td> </tr> <tr> <td>Median</td> <td>4</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>% Critical Errors</td> <td>34.4%</td> <td>49.7%</td> </tr> </tbody> </table>		<u>France</u>	<u>Norway</u>	Mean Errors	5.50	7.91	Median	4	7	% Critical Errors	34.4%	49.7%
	<u>France</u>	<u>Norway</u>											
Mean Errors	5.50	7.91											
Median	4	7											
% Critical Errors	34.4%	49.7%											
Kilde: Milgram (1960: 134)													

Som Milgram forventet, falt konformitetsnivået blant både de norske og de franske studentene sammenliknet med resultatene fra flyeksperimentene, se tabell 4. De franske og norske studentenes tendens til å gå med flertallet, falt henholdsvis 14 og 5,9 prosentpoeng. Det norske fallet i konformitet var ikke statistisk signifikant. Forskjellen mellom de norske og franske forsøkspersonene var imidlertid signifikant, og viste at de franske i mindre grad svarte i tråd med flertallet. Milgram ble overrasket over de norske resultatene, da han forventet et mye klarere fall i konformitetsnivået. Han avviste at resultatene skyldtes en svakhet i metoden og fant dermed ingen god grunn til ikke å godta resultatet (Milgram 1960: 74-76, 78-80, 134-135).

5.3.4 Eksperiment 5 og 13 - Sensureksperimentet

Sensureksperimentet ble designet for å se hvordan forsøkspersonene reagerte på kritikk når de avvok fra flertallet på de kritiske testene. Eksperimentet var identisk med flyeksperimentet, med ett viktig unntak: Milgram ønsket å se hvordan studentene reagerte på sosial sensur, i form av diverse lydopptak som ble spilt av når de rette forutsetningene var oppfylt. Første gang en forsøksperson svarte på tvers av flertallet, ble det spilt av en svak latter. Om han igjen skulle trosse flertallet, ble det spilt av en litt sterkere latter som var egnet til å gi inntrykk av at en av de andre forsøkspersonene, i en av nabobåsene, moret seg. De tre påfølgende sanksjonene var direkte kommentarer; "Skal du stikke deg ut?", "Han bare stikker seg ut!" og til slutt et samlet "Nei!" fra flertallet, påfulgt av "Han forsøker bare å imponere oss". Om en forsøksperson trosset flertallet flere ganger, ble ingen ytterligere sanksjoner gitt. Tilsvarende fraser ble brukt i det franske eksperimentet (Milgram 1960: 81-83, 136-137).

Tabell 5: Resultater - Sensureksperimentet

INDIVIDUAL ERROR SCORES AND DESCRIPTIVE MEASURES FOR THE CENSURE CONDITION IN FRANCE AND NORWAY (STUDENT SUBJECTS)													
France	1 2 3 4 4 4 5 5 11 12 12 13 13 14 14 14 14 14 15 16												
Norway	0 3 9 9 11 12 12 12 13 14 14 14 14 14 14 15 15 16 16												
	<table border="0"> <thead> <tr> <th></th> <th style="text-align: center;"><u>France</u></th> <th style="text-align: center;"><u>Norway</u></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mean Errors</td> <td style="text-align: center;">9.50</td> <td style="text-align: center;">11.95</td> </tr> <tr> <td>Median</td> <td style="text-align: center;">12</td> <td style="text-align: center;">13.5</td> </tr> <tr> <td>% Critical Errors</td> <td style="text-align: center;">59.4%</td> <td style="text-align: center;">74.7%</td> </tr> </tbody> </table>		<u>France</u>	<u>Norway</u>	Mean Errors	9.50	11.95	Median	12	13.5	% Critical Errors	59.4%	74.7%
	<u>France</u>	<u>Norway</u>											
Mean Errors	9.50	11.95											
Median	12	13.5											
% Critical Errors	59.4%	74.7%											
Kilde: (Milgram 1960: 137)													

Resultatet viste at endringen i prosedyren i gjennomsnitt gjorde forsøkspersonene mer konforme, og at forskjellen gjaldt for begge land, som vist i tabell 5. Om man sammenlikner med flyeksperimentet, økte konformiteten for de norske forsøkspersonene fra 55,6 % til 74,7 %, og for de franske fra 48,4 % til 59,4 %. For de norske studentene var økningen i konformitetsnivå statistisk signifikant, mens økningen for de franske ikke var det. Milgram kunne altså med en viss grad av sikkerhet si at de norske studentene ble mer konforme hvis sosial sensur ble innført i prosedyren. Det samme var ikke tilfellet med de franske forsøkspersonene, selv om de statistiske målene pekte i samme retning. Forskjellen i

konformitetsnivået mellom de franske og norske forsøkspersonene ble denne gangen funnet statistisk signifikant (Milgram 1960: 83-88, 138).

5.3.5 Eksperiment 7 og 14 - Gjentakelseseksperimentet

Intervjuene, gjennomført etter hvert av eksperimentene i Norge, viste at mange av de konforme forsøkspersonene, hadde ulike forklaringer på hvorfor de svarte i tråd med flertallet, når de ble konfrontert med egne resultater. En vanlig forklaring var at forsøkspersonen var usikker på hva han hadde hørt, og derfor stolte mer på flertallet enn på seg selv. Eksperiment 7 ble designet for å se om en slik type forklaring var en tilstrekkelig forklaring av resultatene. Eksperimentet fulgte samme prosedyre som sensureksperimentet, men med noen viktige forskjeller. Det ble montert en knapp under boksen i avlukket. I eksperimentørens introduksjon fikk forsøkspersonene høre at de kunne trykke på knappen om de ønsket å høre et tonepar omigjen (Milgram 1960: 105-106).

Knappen hadde to formål. For det første, ga det forsøkspersonene mulighet til å høre toneparene på nytt, dersom de var i tvil om hvilken tone som var lengst. For det andre, ga det deltagerne mulighet til å utfordre flertallet på en mer indirekte måte. Antall knappetrykk for hver enkelt forsøksperson ble registrert, og senere benyttet i statistiske utregninger (Milgram 1960: 104-106).

Tabell 6: Resultater - Gjentakelseeksperimentet

INDIVIDUAL ERROR SCORES, REQUESTS TO REPEAT STIMULUS,
AND DESCRIPTIVE MEASURES FOR THE BELL CONDITION
IN FRANCE AND NORWAY (STUDENT SUBJECTS)

	6	10	2	1	7	4	2	1	1	5	4			1					1	1
	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*			*					*	*
France	1	3	3	5	6	7	7	9	10	11	11	11	11	12	12	13	13	13	14	14
Norway	0	1	2	4	6	10	11	12	12	13	13	14	14	14	15	15	16	16	16	16
	*		*	*		*				*										
	9		2	2		1				1										

	<u>France</u>	<u>Norway</u>
Mean Errors	9.3	11.0
Median	11	13
% Critical Errors	58.1%	68.8%
No. of Subjects Re- questing Re-examination of Stimulus	14	5

Kilde: Milgram (1960: 140)

Tabell 6 er noe forskjellig fra de foregående. Den viser fortsatt resultater fra begge land på individnivå, men inneholder også stjerner og tall. Stjernene indikerer at forsøkspersonen benyttet seg av gjentakelsesknappen, mens tallet angir hvor ofte han benyttet seg av den. I tillegg til de vanlige analysene, er det i tabellen også angitt hvor mange forsøkspersoner, fordelt på land, som benyttet seg av gjentakelsesknappen.

Milgram konstaterer at gjentakelsesknappen ikke påvirker konformitetsnivået signifikant, om man sammenlikner med sensureksperimentet. De franske studentene gikk fra å føye seg etter flertallet i 59,4 % av de kritiske testene i sensureksperimentet, til 58,1 % i gjentakelseeksperimentet. Tilsvarende tall for de norske studentene var 74,7 % i sensureksperimentet og 68,8 % i gjentakelseeksperimentet. De franske studentene var, i tråd med tidligere funn, mindre konforme enn de norske, men sammenhengen ble ikke funnet statistisk signifikant. Det neste målet for selvstendighet var hvor mange forsøkspersoner som

ba om å få høre tonepar på nytt. Som man ser av tabellen var det fem norske og 14 franske studenter som ba om dette og denne forskjellen var statistisk signifikant.

Milgram fant også en statistisk signifikant sammenheng mellom bruk av gjentakelsesknappen og lavt nivå av konformitet. Milgram mente dette resultatet skyldes den samme underliggende variabelen; graden av selvstendighet deltagerne utviste. Milgram forkastet dermed hypotesen om at den konforme adferden forsøkspersonene tilsynelatende utviste, skyldtes usikkerhet med tanke på hvilke tone som var lengst (Milgram 1960: 107-108, 140-142).

5.3.6 Eksperiment 3, 6, 8 og 9

På sitt norgesbesøk utførte Milgram fire eksperimenter som aldri ble replikert i Frankrike og som dermed er ble utelukket fra analysen. Jeg vil kort gå igjennom resultatene i det følgende.

5.5.6.1 Eksperiment 3

I de kvalitative intervjuene utført etter hvert eksperiment i Norge, pekte mange forsøkspersoner på at de svarte i tråd med flertallet når de var usikre på hvilken tone som var lengst. Eksperiment 3 var et kontrolleksperiment, og ble designet for å finne ut hvilke resultater som kunne tilskrives sosialt press, og hva som kunne tilskrives forsøkspersonenes manglende evne til å skille mellom toneparenes lengder. I dette eksperimentet fikk alle forsøkspersoner på forhånd vite studiens egentlige formål og prosedyre. Studentene fikk vite at de andre forsøkspersonene i virkeligheten var lydbåndopptak, at svarene deres kunne være feil og at man derfor ikke måtte la seg påvirke av deres svar. På den måten mente Milgram, at det sosiale presset fra de imaginære forsøkspersonene ble fjernet, og at resultatene ville avspeile hvor stor andel av resultatene i de andre eksperimentene som kunne tilskrives forsøkspersonenes usikkerhet. Eksperimentets prosedyre var med unntak av de nevnte forskjellene, identisk med flyeksperimentet. Milgram påpeker at et slikt eksperiment er nødvendig fordi det kan være mange ting som påvirker forsøkspersonenes svar, som for eksempel tid gått fra tidspunkt oppgaven ble gitt, til forsøkspersonen kunne svare (Milgram 1960: 58-60).

Resultatet av de statistiske utregningene viste at median falt fra 8,5 i flyeksperimentet til 1,5 uten gruppepress, og fra å svare i tråd med flertallet på 55,6 % av de kritiske testene til 9,4 % uten gruppepress. Resultatene ble tolket slik at forsøkspersonene av og til var usikre på

hvilken tone som var lengst og at de i de tilfellene gjettet. Milgram påpekte at det var 50 % sjanse for å treffe riktig svar, og at det derfor like gjerne kunne være at studentene gjettet på 18,8 % av oppgavene (Milgram 1960: 68-69).

5.5.6.2 Eksperiment 6

Eksperiment 6 er identisk med sensureksperimentet, med unntak av sanksjonene forsøkspersonene ble konfrontert med når de svarte på tvers av flertallet. Milgram pekte på at andre sanksjoner potensielt kunne lede til et annet resultat. I dette eksperimentet gikk sanksjonene ut på å sette spørsmålstegn ved forsøkspersonens intelligens og hørsel. Som i sensureksperimentet ble sanksjonene spilt av om forsøkspersonen svarte på tvers av flertallet. Første sanksjon var en knapt hørbar latter, tilsvarende sensureksperimentet. Den andre sanksjonen var en stemme fylt med avsky som sa: «Det var dumt». Den tredje sanksjonen var en annen stemme, denne gangen henvendt til flertallet, som på en spøkefull måte hevdet at forsøkspersonen hørte dårlig. Den fjerde gangen en forsøksperson gikk imot flertallet, ble han kalt en tosk (Fool). I likhet med sensureksperimentet ble det ikke gitt ytterligere sanksjoner om forsøkspersonen gikk mot flertallet ved flere anledninger. De statistiske utregningene viste ingen statistisk signifikante forskjeller resultatmessig mellom sensureksperimentet og eksperiment 6 (Milgram 1960: 97-98).

5.5.6.3 Eksperiment 8 og 9

Eksperiment 8 og 9 er replikasjoner av fly- og sensureksperimentet utført på industriarbeidere i Norge. Også disse eksperimentene ble utført ved Psykologisk Institutt på Universitetet i Oslo. Tanken var å se hvordan resultatet ville variere i et annet segment av befolkningen. Tabell 7 viser resultatene av replikasjonen av flyeksperimentet, mens tabell 8 viser resultatene av replikasjonen av sensureksperimentet.

Replikasjonenes resultater viste at arbeiderne i begge eksperimentene var mer selvstendige enn studentene, men forskjellen ble ikke funnet statistisk signifikant. Milgram påpekte dessuten at det blant arbeiderne var så stor grad av selvseleksjon at det var sannsynlig at det påvirket resultatet. Han var forsiktig med å tolke resultatene i noen bestemt retning (Milgram 1960: 119-122).

Tabell 7: Resultater – Flyeksperimentet på norske industriarbeidere

INDIVIDUAL ERROR SCORES AND DESCRIPTIVE STATISTICS
FOR NORWEGIAN WORKERS AND STUDENTS
IN THE AIRCRAFT CONDITION¹

Workers	0	1	2	3	4	6	6	7	7	8	8	8	9	10	11	12	12	13	15	16
Students	2	2	3	3	4	5	6	7	8	8	9	10	10	12	14	14	15	16	16	16

	<u>Workers</u>	<u>Students</u>
Mean errors	7.9	8.9
Median	8	8.5
% critical errors	49.4%	55.6%

¹N = 20 in each group; individual error scores are arranged in order of increasing yielding for each group.

Kilde: Milgram (1960: 120)

Tabell 8: Sensureksperimentet på norske industriarbeidere

INDIVIDUAL ERROR SCORES AND DESCRIPTIVE STATISTICS
FOR NORWEGIAN WORKERS AND STUDENTS
IN THE CENSURE CONDITION¹

Workers	0	0	4	5	6	6	7	8	13	13	13	14	14	14	14	15	15	15	15	16	16
Students	0	3	9	9	11	12	12	12	12	13	14	14	14	14	14	14	15	15	15	16	16

	<u>Workers</u>	<u>Students</u>
Mean errors	10.85	11.95
Median	13.5	13.5
% critical errors	67.8%	74.7%

¹N = 20 in each group; individual error scores are arranged in order of increasing yielding for each group.

Kilde: Milgram (1960: 120)

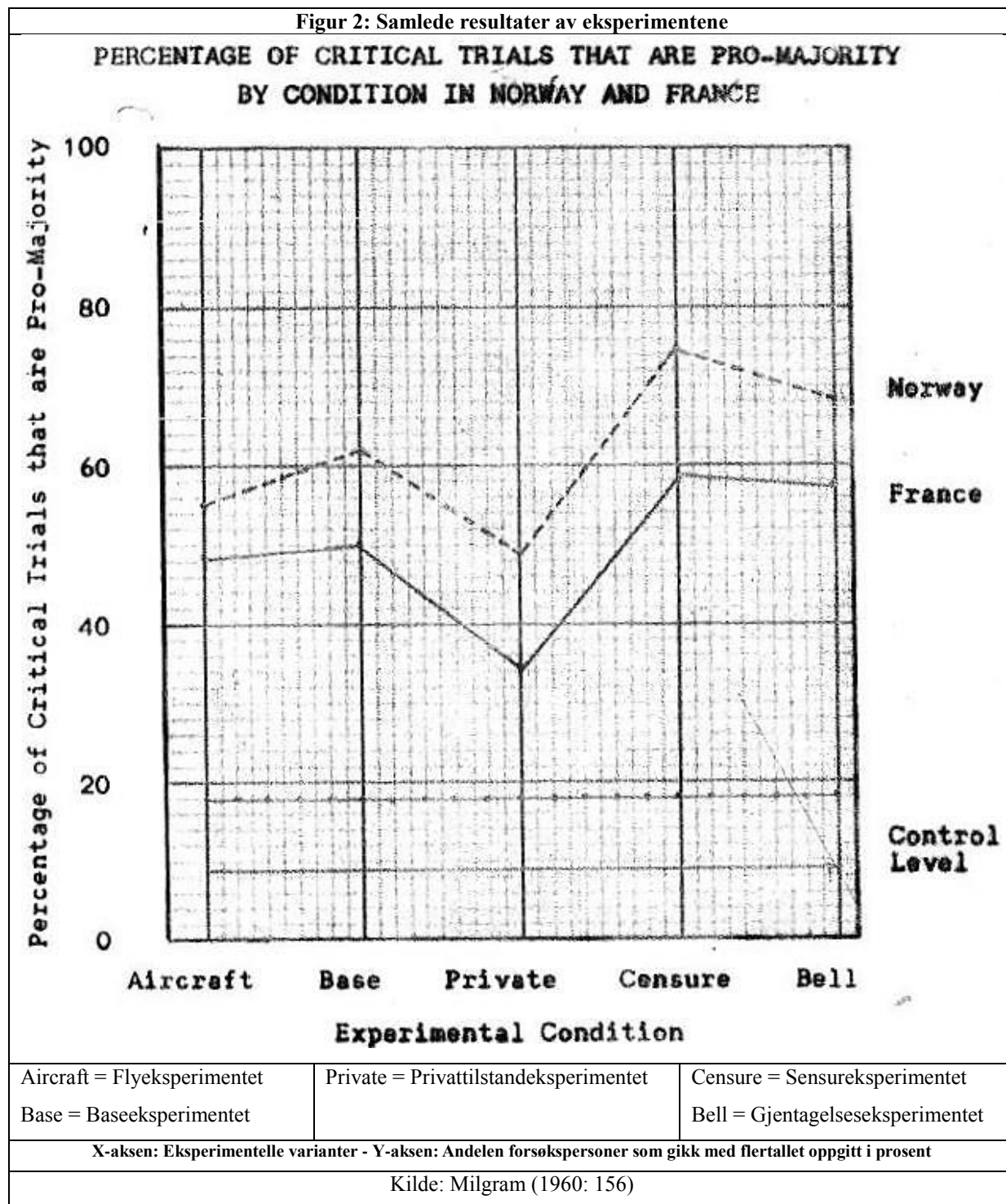
5.4 Kvantitative funn

Funnene som beskrives i det følgende, baserer seg på de fem eksperimentene som ble utført i Norge og senere replikert i Frankrike. I hvert av eksperimentene deltok 20 forsøkspersoner, som til sammen utgjorde et utvalg på 200 personer, med 100 forsøkspersoner fra hver nasjon. Milgram innledet diskusjonen med å argumentere for hvorfor det var viktig å gjennomføre flere eksperimenter i hvert land. For det første, mente Milgram ville det være overfladisk bare å utføre ett eksperiment i hvert land som grunnlag for sammenlikning. Han anså det som bedre å utføre flere eksperimenter, så disse kunne sammenliknes og tolkes i lys av hverandre, og på den måten øke resultatenes troverdighet. Om resultatene fra eksperimentene ikke gir mening sett i lys av hverandre, kunne det avsløre feil eller mangler ved prosedyre eller utvalg. For det andre, pekte Milgram på viktigheten av å finne ut av hvilke faktorer som påvirker konformitet, og om det er forskjeller mellom nasjoner når det kommer til hvordan faktorene påvirker forsøkspersonene (Milgram 1960: 152-153).

I alle variasjoner av eksperimentet var de norske forsøkspersonene mer ettergivende overfor flertallet enn de franske, men det var bare i den privatevarianten og sensureksperimentet disse forskjellene var statistisk signifikante. Da Milgram aggregerte resultatene av eksperimentet, ble imidlertid forskjellen statistisk signifikant på 0,5%-nivå. Milgram mener dette ga styrke til funnene, og forklarer at manglene statistisk signifikans i enkelteksperimenter kan forklares ut ifra at gruppen av forsøkspersoner var for liten (Milgram 1960: 153-155).

Figur 2 er en grafisk fremstilling av aggregert statistikk, og viser i prosent hvor ofte forsøkspersonene, delt etter nasjonalitet, gikk med flertallet i de forskjellige variasjonene av eksperimentet.

Figur 2: Samlede resultater av eksperimentene

Milgram påpeker at mønsteret var det samme i begge land. Variablene som ble endret i hvert eksperiment, påvirket forsøkspersonene fra begge land likt, i den forstand at begge grupper ble enten mer eller mindre selvstendige avhengig av hvilken variabel som ble endret. Både de norske og de franske forsøkspersonene var mest ettergivende i sensur-variasjonen, minst ettergivende i privat-variasjonen og så videre. Milgram pekte også på at grafene er tilnærmet

parallele, noe han mente kunne tas til inntekt for at den eksperimentelle situasjonen fungerte likt i begge land. Han understreket at han hadde foretrukket å finne forskjeller i mønstre mellom de to nasjonene, da det hadde vært et mer overbevisende funn med tanke på å finne faktiske forskjeller i nasjonal karakter. Milgram påpekte at grafene kun tilsynelatende er parallele. Forskjellen mellom landene varierte fra 7 % i flyeksperimentet til 15 % i privat- og sensurvarianten. Milgram mente dette kunne tyde på at fly-instruksjonene hadde mindre gjennomslagskraft hos de franske studentene enn de norske. Han mente dessuten at enda større forskjeller i konformitet kunne ha blitt påvist dersom base-eksperimentet ble brukt som utgangspunkt for sammenlikning, i stedet for flyeksperimentet, siden fly-instruksjonene ble beholdt i de neste versjonene av eksperimentet (Milgram 1960: 157-158).

Før eksperimentet kunne påbegynnes måtte forsøkspersonene gjennomgå en individuell test. Dersom en forsøksperson i denne testen avga galt svar i mer enn tre tilfeller, ble han ekskludert fra studien. Milgram brukte resultatene fra testen til å se om det var en sammenheng mellom hvor god forsøkspersonene var til å diskriminere mellom tonene, og hvor selvstendige de var i selve eksperimentet. Det viste seg at det kun var en marginal forskjell mellom de franske og norske studentenes evne til å diskriminere tonepar, og at forskjellen i konformitet mellom gruppene derfor ikke kan skyldes forskjellig evne til å skille mellom tonene (Milgram 1960: 159-160).

Milgram registrerte også data om når hver forsøksperson ga etter for flertallet i hver versjon av eksperimentet, og brukte dette som utgangspunkt for analyse. Tabell 9 viser på hvilke kritiske test forsøkspersonene først ga etter for flertallet.

Tabell 9: Ettergivelse etter kritiske tester

LATENCY OF FIRST YIELDING		
Critical Trial	Number of subjects whose point of first yielding was on this trial	
	Norway ¹	France ¹
1	53	36
2	16	17
3	13	21
4	3	6
5	4	8
6	4	5
7	1	3
8	1	0
9	1	1
10	1	0
11-16	1	1
Never	<u>2</u>	<u>2</u>
	N = 100	N = 100

¹Using the combined results of the five experimental conditions.

Kilde: Milgram (1960: 161)

Tabell 9 viser at de franske studentene i gjennomsnitt var senere til å gi etter for flertallet, og forskjellen ble funnet statistisk signifikant. Dette mente Milgram var et annet mål på de franske studentenes selvstendighet. Milgram mente dette funnet var av stor psykologisk viktighet, fordi den første kritiske testen representerer forsøkspersonens umiddelbare reaksjon på en situasjon hvor man blir utsatt for sosialt press, og hvor man dermed ikke har tid til å reflektere rundt hvordan man skal takle situasjonen. Milgram mente at dette ga grunnlag for å hevde at forsøkspersonene reagerte slik de ellers ville ha gjort i en ikke-eksperimentell situasjon, dersom sosialt press oppsto uten at personen var klar over det på forhånd (Milgram 1960: 162).

Milgram peker på at de franske forsøkspersonenes relative lave konformitetsnivå kan ha mange årsaker. Eksempelvis kan det hende at det er flere veldig selvstendige franske forsøkspersoner, eller færre veldig konforme. For å finne svaret på nøyaktig hva forskjellen mellom de norske og franske studentene skyldtes, ble forsøkspersonene delt inn i grupper fordelt på antall kritiske feil. De som gikk med flertallet færre enn seks ganger, ble klassifisert som ekstremt selvstendige, mens de som var ettergivende for flertallet flere enn 11 ganger ble klassifisert som ekstremt konforme. Ved å dele opp alle forsøkspersonene på denne måten, fant Milgram at det i den mest selvstendige gruppen var 41 franske og 25 norske forsøkspersoner. I den mest konforme enden av skalaen finner vi 27 franske og 48 norske forsøkspersoner. Forskjellen mellom de franske og norske studentene var i begge tilfeller statistisk signifikant. Milgram konkluderte med at mindre fransk ettergivenhet skyldtes en kombinasjonen av flere selvstendige, og færre ekstremt konforme forsøkspersoner, relativt til de norske. Milgram avsluttet analysedelen med å understreke at ingen analyseresultater gikk mot hovedfunnet i studien; at de franske forsøkspersonene var mer selvstendige, sammenliknet med de norske (Milgram 1960: 163-164, 169).

5.5 Tolkning og tolkningsproblemer

I lys av studien så Milgram to spørsmål som krevde svar. Kunne resultatene generaliseres til resten av populasjonen i de respektive landene, og kan man kunne overføre resultatene fra den eksperimentelle situasjon til andre situasjoner? Milgrams svar på det første spørsmålet var klart nei, og han mente resultatene i studien kun kunne generaliseres til universet forsøkspersonene ble tatt ut ifra. På det andre spørsmålet var Milgrams svar mer komplisert. Milgram mente ikke at resultatene ga grunnlag for å hevde at forholdet mellom norske og franske studenters konformitetsnivå ville ha forholdt seg stabilt om andre typer stimuli enn tonepar var benyttet. Dersom en annen type stimuli hadde blitt introdusert, mente Milgram det godt kunne være mulig at de norske studentenes konformitetsnivå hadde falt, kanskje til et nivå under de franske forsøkspersonene. Heller enn å fokusere på spørsmålet om hvorvidt man kunne overføre resultatene fra den eksperimentelle situasjon til andre, valgte å spørre om om graden av vilkårlig stimuli benyttet i eksperimentet, var representativ også for andre, mer generelle situasjoner. Milgram trodde at svaret var ja, og at valg i det sosiale livet ofte baseres på sammenliknbar, eller mer vilkårlig stimuli enn den benyttet i eksperimentene, men at dette bare var én dimensjon. En annen dimensjon var det eksperimentelle designet og hva det

kunne representere. Hadde for eksempel toneparene blitt erstattet med stimuli som handler om å bedømme sosiale aspekter, eller om gruppen hadde blitt erstattet med forsøkspersonens venner, så mener Milgram at resultatene kunne sett annerledes ut. Milgram konkluderte med at man ikke uten videre kan dra paralleller mellom studiens funn og samfunnet generelt (Milgram 1960: 177-181).

5.6 Problemer med studien

Milgram peker selv på og reflekterer rundt noen punkter som han mener gjør studien ufullstendig. Det første punktet omhandler gruppen av forsøkspersoner som ga etter for flertallet på alle de 16 kritiske testene. Til sammen besto denne gruppa av 13 forsøkspersoner, 12 fra Norge og én fra Frankrike. Milgram peker på at det er en viktig forskjell mellom å ha gått med flertallet 15 og 16 ganger. Han sammenlikner skalaen, hvor maks antall ganger du kan gå med flertallet er 16 ganger, med en termometer som kun måler temperatur opp til 300 Fahrenheit. Hvis dette termometeret så ble plassert i en varm ovn og termometeren viser 300 Fahrenheit, så betyr det kun at temperaturen minimum er 300 Fahrenheit, fordi måleinstrumentet ikke var designet for å måle høyere temperaturer. Dette gjør at Milgram spekulerer i om konformiteten blant de norske forsøkspersonene kunne være enda høyere om skalaen var utformet med enda flere kritiske tester (Milgram 1960: 165-166).

Det andre punktet Milgram trekker frem som en svakhet med studien, var elementet av selvseleksjon. I Norge, der forsøkspersonene ble kontaktet per telefon, svarte 90 % av de som ble forespurt ja til å delta, mens det tilsvarende antallet i Frankrike, der forsøkspersonene ble rekruttert via dør-til-dør-aksjon, var 70 %. Graden av selvseleksjon var så stor at den alene kunne være nok til å endre hele resultatet. Samtidig hevder Milgram at den lave ja-prosenten i Frankrike i seg selv kan tolkes i retning av et samfunn med flere selvstendige individer. Det tredje svake punktet Milgram påpeker, er usikkerheten om hvorvidt studentene i Norge og Frankrike faktisk opplevde den eksperimentelle situasjonen tilnærmet likt, eller ei. Selv om Milgram selv hadde det inntrykket, utelukker han ikke at politiske, økonomiske eller kulturelle begivenheter i forkant av eksperimentene kunne ha påvirket resultatene, selv om han ikke finner noe holdepunkt for at dette skal ha skjedd. Det fjerde punktet går på om skalavalget, med 0-16 kritiske feil, var hensiktsmessig. Milgram peker på at det eksempelvis kunne tenkes at forsøkspersonene som gikk med flertallet på alle de 16 kritiske testene,

egentlig bare tok én avgjørelse i stedet for 16 separate beslutninger slik skalaen indikerer (Milgram 1960: 188-190, 193).

Milgram hadde også en rekke andre punkter som jeg kun kort vil behandle i det følgende, da kritikkens natur ikke peker på usikkerhet rundt resultatene av eksperimentet, men snarere om ting han kunne gjort annerledes for å øke verdien av studien. Milgram angret på at han ikke hadde benyttet et mer etablert mål på konformitet, fordi det da ville bli enklere å sammenlikne resultatene av studien med tidligere forskningsresultater. Han beklager også at eksperimentene utført på arbeidere i Norge ikke ble replikert i Frankrike. I etterpåklokskapsens lys så Milgram at det hadde vært en fordel om intervjukjemaene benyttet i studien hadde vært standardiserte, og dermed kunne være gjenstand for statistisk analyse. Milgram ønsket også at han hadde fjernet de verbale sanksjonene i gjentakelseseksperimentet, både for å lage en enklere prosedyre, men også for å unngå tap av informasjon. Han skulle dessuten ønske at han protokollerte andre adferdsmønstre som potensielt kunne være av interesse (Milgram 1960: 193).

Et annet problem, som Milgram selv ikke omtaler i doktorarbeidet, er den potensielle betydningen lokaliseringen av eksperimentet har for resultatene. I Norge foregikk eksperimentet i kjelleren på psykologisk institutt på Universitetet i Oslo. I Frankrike foregikk de samme eksperimentene på Residence Universitaire Jean Zay som var en stor samling av studentboliger med omkring 3000 beboere. Spørsmålet blir så; har det noe å si for resultatene hvor eksperimentet fant sted? I boka *Obedience to authority*, beskriver Milgram et lydighetseksperiment (se punkt 4.2), med resultater som kan tyde på at lokalisering kan ha en forholdsvis stor innvirkning på resultatene av et eksperiment. Eksperimentet ble i hovedsak utført i lokaler på Yale, et amerikansk universitet med høy prestisje. I eksperiment 10 ble base-eksperimentet replikert i en annen bygning, som ikke ble assosiert med noen utdanningsinstitusjon. Endringen førte til et lydighetsdropp på litt over 15 prosentpoeng (Milgram 1974: 33, 60-61, 66-70). En av Milgrams forklaringer på at forsøkspersonene var mindre lydige i eksperiment 10, var at forskeren, ble oppfattet som en mindre legitim autoritet utenfor sin anerkjente institusjon. Spørsmålet er om andre eksperimentresultater kan påvirkes av lokalisering. Dette er et empirisk spørsmål jeg ikke har funnet noe svar på i litteraturen. På den ene siden var forsøkspersonene i Milgrams lydighetseksperimenter i en helt annen kontekst enn studentene i konformitetseksperimentene, men på den annen side kan vi ikke

være sikre på at en tilsvarende effekt, eller en effekt som peker i samme retning på grunn av lokalisering, ikke har funnet sted.

5.7 Kvalitative intervjuer, surveys og antropologisk beskrivelse

I det følgende vil jeg kort redegjøre for andre ting som var inkludert i studien, men som jeg anser som mindre betydningsfulle å belyse med tanke på problemstillingene.

Etter hvert eksperiment ble forsøkspersonene intervjuet om deres opplevelser. Det var flere grunner til at intervjuene ble utført. For det første, var det et poeng å finne ut om forsøkspersonene hadde avslørt den eksperimentelle prosedyren. Med få unntak viste det seg at de aller færreste fattet mistanke. For det andre, var intervjuene utgangspunkt for å utvikle andre eksperimentelle varianter som kunne kontrollere for forskjellige variabler som kunne ha påvirket resultatet. Et gjennomgangstema i intervjuene var at de konforme forsøkspersonene ble konfrontert med sine individuelle resultater og ble spurt om hvorfor de hadde svart slik de hadde svart. Ofte rasjonaliserte forsøkspersonene sine egne handlinger. Mange svarte for eksempel at de ikke hadde hørt toneparet godt nok, og derfor hadde stolt på flertallet. På bakgrunn av slike tilbakemeldinger endret Milgram på den eksperimentelle prosedyren, for å kontrollere for en slik forklaring. For det tredje, ble intervjuene holdt i tilfelle det skulle dukke opp andre momenter Milgram selv ikke hadde tenkt på. Intervjuene viste blant annet at forsøkspersonene systematisk undervurderte antall ganger de gikk med flertallet på de kritiske testene (Milgram 1960: 44-46, 51-56, 78-80, 112-114, 119-122).

I etterkant av de norske eksperimentene ble det også sendt ut spørreundersøkelser som kartla forsøkspersonenes meninger om eksperimentets etiske karakter. Både intervjuene og spørreundersøkelsene ble kun benyttet i Norge på grunn av ressursknapphet. Undersøkelsen ble sendt ut til 120 personer hvorav 96 responderte. Av de returnerte spørreskjemaene var det ingen som synes eksperimentet var veldig uetisk, 8 personer som synes det var uetisk, 14 personer som mente at det var etisk forsvarlig og 69 personer som rapporterte at de mente eksperimentet hverken var etisk eller uetisk (Milgram 1960: 172). Forsøkspersonene ble også spurt om hvordan de følte det å ha deltatt i studien. Ingen personer rapporterte at de var veldig lei seg for å ha deltatt, én person rapporterer at han var lei seg. 22 personer svarte hverken/eller, og 70 personer svarte at de enten var glad eller veldig glad de hadde deltatt i

studien (Milgram 1960: 174). Milgram påpeker at resultatene kan være påvirket av selvseleksjon, da 100 % av forsøkspersonene som gikk med flertallet 0-6 ganger svarte, mens bare 70 % av forsøkspersonene som svarte i tråd med flertallet 12-16 ganger hadde retturnert spørreundersøkelsen (Milgram 1960: 171).

6 Analyse:

Kontekst og uoverensstemmelser

I denne delen vil jeg presentere relevante aspekter som belyser det første forskningsspørsmålet: Hvordan har Milgrams doktoravhandling og resultatene av konformitetseksperimentene blitt presentert i norske medier? For å belyse spørsmålet konkretiserte jeg forskningsspørsmålet til å si noe om i hvilke kontekster avhandlingen presenteres, og hvilke uoverensstemmelser som finnes mellom Milgrams studie og medieomtalen. Jeg vil i det følgende først vise i hvilken kontekst studien er nevnt i ulike medier. Deretter presenteres resultatene av min analyse av motsetningsforhold og uoverensstemmelser mellom innholdet i doktoravhandlingen og presentasjonen i media. Jeg vil deretter vise hvordan det meste av medieinnholdet, enten direkte eller indirekte, bygger på én kilde. Til slutt vil jeg nevne noen andre relevante funn.

6.1 Kontekst

For å forstå hvordan mediene fremstiller doktoravhandlingen og resultatene av denne, er det relevant å se på hvilke sammenhenger studien blir nevnt i. Milgrams studie blir ofte nevnt når konformitet er hovedtemaet i medieinnholdet. I noen av artiklene fremstilles konformitetseksperimentene som en nyhet i seg selv. Andre steder trekkes den frem i forbindelse med en annen studie som «bekrefter» nordmenns konformitet. I det resterende medieinnholdet inngår referanser til eksperimentene som del av en bredere debatt eller sammenheng. Medieinnholdet blir presentert kronologisk etter publiseringsdato.

Fagessayet *Nordmenn – verdens mest konforme folkeferd?* (Tidsskrift for Norsk Psykologforening, januar 2007) omhandler konformitet og konformitetseksperimenter, med et særlig fokus på eksperimentene Milgram gjennomførte i Norge. Tidsskriftet er det første norske mediet jeg har funnet, som har omtalt doktoravhandlingen til Milgram og har siden det ble publisert i 2007 (Per 7.5.2015) blitt lest over 26 000 ganger (Psykologtidsskriftet.no 2015A). I fagessayet beskrives først Solomon Aschs klassiske konformitetseksperimenter, før det blir sies litt om bakgrunnen for at Milgram dro til Norge, kort om hvem Milgram var, hva han gjorde i Norge, og hvordan han så for seg nordmenn som gruppe. Videre redegjøres det kort for hvordan Milgrams konformitetseksperiment skiller seg fra eksperimentene til Asch,

før det sies litt om resultatene og om hvordan Milgram disse. Deretter beskrives resultatene av forskning utført på kulturelle aspekter ved konformitet og resultatene av nyere typer Asch-studier (Dehli og Imenes 2007).

Artikkelen *Mer opprør, takk!* (Utrop.no, 21.03.07) omfatter forfatterens egen analyse av hvordan forskjellige generasjoner er rustet til å takle klimakrisen, og hvordan konformitet hindrer dette. Hun innleder med å hevde at forskning viser at nordmenn er verdens mest konforme folkeferd. For å underbygge påstanden, viser hun til Milgrams konformitetseksperimenter og en studie som viser at dagens norske ungdom har blitt snillere. Utover presentasjonen av studiets konklusjon, nevnes ikke avhandlingen videre i artikkelen. Artikkelforfatter mener at det må endringer til dersom Norge skal lykkes i å takle klimautfordringene. Endring kommer ikke uten opposisjon mot det bestående, og opposisjon har dårlig grobunn hvis alle samfunnets innbyggere er konforme (Khazaleh 2007).

Artikkelen *Nordmenn verdens mest konforme folkeferd?* (Utrop, 27.08.07) omhandler kun Milgrams avhandling. I artikkelen beskrives eksperimentet, noen resultater og Milgrams tolkning av disse («Mehnsen» 2007: 23).

I artikkelen *Er vi så dumme?* (Nationen, 01.04.09) skriver psykolog og frilansjournalist Olav Kandal om hva som karakteriserer nordmenn sammenliknet med andre folkeslag, eller sagt på en annen måte; om hva som er nordmenns nasjonale karakter. I denne forbindelsen trekker han frem Milgrams konformitetseksperimenter. Han redegjør for Aschs eksperimenter, før han sier at Milgram utførte en versjon av eksperimentet i Norge. Det blir så vist til Milgrams tolkning av resultatene, som viste at nordmenn var langt mer konforme enn franskmenn. Kandal viser også til forskning på somatiske lidelser som han mener kan peke i retning av at nordmenn fortsatt er konforme relativt til andre folkeslag (Kandal 2009: 25).

I *Open debatt i lukke forum* (Hamar Arbeiderblad, 25.05.11) skriver Jens Haugan et innlegg om en åpen debatt som skal arrangeres. Den skal handle om hvilken rolle nynorskstilen skal spille i den norske skole. Han er imidlertid skeptisk til om denne debatten vil bli så åpen som det blir hevdet, og viser til at de fleste av de inviterte debatt deltagerne enten representerer det samme synet, eller ikke har noe klart standpunkt i debatten. Doktoravhandlingen trekkes først frem mot slutten av innlegget, hvor Haugan spør om debattarrangøren virkelig ønsker seg en skole basert på konformitet. Han viser her til resultatene av Milgrams konformitetsstudie, og

hevder at denne fant at nordmenn var det mest konforme folkeferdet i verden. Innholdet i avhandlingen kommenteres ikke ytterligere (Haugan 2011: 30).

I artikkelen *Konforme og trygge* (Romerikes blad, 25.10.11) trekkes Milgrams konformitetseksperimenter frem i forbindelse med en studie fra 2011, som blant annet konkluderte med at Norge var et tett samfunn. Et tett samfunn kjennetegnes, ifølge artikkelen, ved relativt strenge sosiale normer og lav toleranse for upassende oppførsel. Norge var i gruppen med de tetteste samfunnene som ble identifisert i undersøkelsen, sammen med land som India, Pakistan, Sør-Korea og Malaysia. Artikkelforfatter diskuterer videre positive og negative sider med tette og løse samfunn. Mot slutten av artikkelen presenteres Milgrams doktoravhandling. Her blir det skrevet kort om fremgangsmåte og resultater av konformitetseksperimentene (Andersen 2011: 14).

På Dusken.no (19.04.12), en studentavis med base i Trondheim, er det publisert en video med tittelen *Hvorfor gjør du som alle andre?* I det omlag fire minutter lange innslaget vises det til de klassiske konformitetseksperimentene til Asch, før Arnulf Kolstad, professor i sosialpsykologi ved NTNU, intervjues om konformitet. I innslaget får man også se et konformitetseksperiment utført i praksis. Milgrams undersøkelser nevnes ikke i videoen. Hans studie er imidlertid nevnt i en skiftelig omtale av videoen på det samme nettstedet, hvor det er skrevet at Milgram på slutten av 50-tallet fant ut at Nordmenn var verdens mest konforme folkeferd, uten noen nærmere beskrivelse av studien (Solem 2012).

I artikkelen «*Det er for lite frittalenhet i norske ledergrupper*» (Ukeavisen ledelse, 05.10.12) skriver Anita Myklemyr om hvordan konformitet kan påvirke beslutninger.

Organisasjonspsykolog Henning Bang er intervjuet om forskningen han har gjort på hvilken rolle konformitet spiller i ledergrupper. Han gir en kort oversikt over den utførte forskningen, hvor det kommer frem at konformitet spiller en betydelig rolle. I denne sammenhengen blir det spurt om problemstillingen er spesifikk for norske ledergrupper. Bang viser til Milgrams avhandling, som han mente tyder på at nordmenn er et spesielt konformt folkeslag. Likevel mente Bang at forskningen hans tyder på at de samme konformitetsmekanismene også er å finne i utenlandske ledergrupper. Resten av artikkelen handler primært om forskjellige tiltak som bidrar til å redusere konformitet (Myklemyr 2012: 12-14).

Under overskriften *Konforme nordmenn* (Klassekampen, 28.02.13) tar forskningsjournalist Bjørn Vassnes for seg konformitetsforskning og mobbing som tema. Innledningsvis hevder

han at sosiale medier stadig gir nye eksempler på at nordmenn mobber i flokk, og stiller spørsmålet om hvorfor det er blitt slik. Det er i denne konteksten han presenterer Aschs og Milgrams konformitetseksperimenter, samt resultatene av annen forskning på konformitet. Han vender så tilbake til temaet mobbing og spesielt mobbing i sosiale medier. Her påpeker han at sosiale medier har skapt en ny og effektiv arena for mobbing, hvor mobberen ikke må stå til ansvar for ytringene sine. Avslutningsvis nevner artikkelforfatter noe om potensielle konsekvenser av konformitet i academia og i kulturlivet (Vassnes 2013: 12-13).

I artikkelen *Gir internett skylden for sprikende meninger* (Forskning.no, 24.04.13) skrives det om en matematisk modell som kan være med å forklare hvorfor meningene i samfunnet stadig blir mer polariserte. Teorien bak modellen sier noe om at samfunnet har endret måten mennesker oppnår tilgang til og prosesserer informasjon. Dette kan igjen ha noe å si for meningsdannelsen. Artikkelforfatter problematiserer at premisset for modellen, som sier at det er en økt tendens til polarisering, gjelder i en norsk kontekst. Dette gjør han ved å vise til resultatene av to andre studier, hvorav den ene er Milgrams doktoravhandling, som begge hevdes å peke i retning av at nordmenn er svært konforme. Om Milgrams avhandling beskrives fremgangsmåte, resultater og tolkning av disse. Artikkelforfatter mener dette kan tyde på at polarisering ikke trenger å være et dominerende samfunnstrekk i Norge (Pedersen 2013).

I innlegget *De mørke kildene* (Dagbladet, 11.05.13) skriver John Egeland om det norske tvisynet. Med tvisyn mener Egeland at nordmenn gjerne har to syn på en og samme sak. Dette eksemplifiseres med utdrag fra Ytringsfrihetsbarometeret fra 2013, en undersøkelse om befolkningens holdninger til ytringsfrihet, bestående av «et sett faste spørsmål som følges opp annethvert år» (Frittord.no, u.d.). Her trekkes det eksempelvis frem at nordmenn mener ytringsfrihet er en verdi vi som samfunn skal forsvare, mens svar på andre konkrete spørsmål peker i motsatt retning. Egeland hevder at nordmenn liker gode idealer som frihet, men at verdiene tilsynelatende må inngjerdes av en form for konformitet. Ytringsfrihet er en verdifull rettighet, men basert på svarene fra Ytringsfrihetsbarometeret virker det samtidig som nordmenn mener at man skal være forsiktige med å ta den i bruk. Det er i denne konteksten artikkelforfatter drar frem resultatene av Milgrams konformitetseksperimenter, hvor han mener at den norske dobbeltheten er dokumentert. Utover dette redegjøres det ikke ytterligere for avhandlingen (Egeland 2013: 3).

I *Ars vitam tollendi - Kunsten å slå i hjel* (Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon, 2013) diskuterer Waaler et al. hvilke faktorer som har betydning for at en soldat skal ta liv. Artikkelen tar utgangspunkt i en påstand fremmet av Lars Møller, som hevdet at mennesket har en innebygd motstand mot å drepe og at denne må avlæres for å opptre effektivt i militære settinger. Waaler et al. stiller i artikkelen spørsmål til om dette premisset stemmer. I artikkelen diskuteres sosialpsykologiske mekanismer, herunder lydighet og konformitet. Det er i denne settingen Milgrams konformitetsundersøkelser i Norge trekkes frem. Waaler et al. skriver at Milgram fant ut at nordmenn var det mest konforme folkeferdet i Europa, og at denne observasjonen er vesentlig å merke seg i diskusjonen rundt hvilke faktorer som påvirker norske soldater i krig. Utenom konklusjonen av eksperimentene redegjøres det ikke ytterligere for avhandlingens innhold (Waalder et al. 2013).

I studenttidsskriftet *Argument* (25.03.14) skriver essayforfatter om norsk kulturliv under titlen *De kjedelige pengene*. Essayet går inn i en større debatt om finansiering av det norske kulturlivet. Resultatene av konformitetseksperimentene, trekkes av forfatteren fram som en indikasjon på at Norge trenger flere kunstnere, fordi han mener kunsten og kunstnere utfordrer samfunnets konformitet. Utenom konklusjonen av eksperimentene redegjøres det ikke ytterligere for avhandlingens innhold (Mæland 2014A: 31).

I *Norsk konformitet er alvorlig* (NRK.no, 02.04.14) uttrykker psykolog Anders Gravir Imenes, forøverig den samme Imenes var en av medforfatterne av det tidligere nevnte fagessayet publisert i *Tidsskrift for norsk psykologforening*, sin bekymring for konformiteten i det norske samfunnet. Imenes viser til Milgrams doktoravhandling, en annen studie og janteloven som indikasjoner på at det norske samfunnet er svært konformt. Videre redegjør han for teorier som kan forklare hvorfor janteloven står sterkt i Norge, fremlegger egne observasjoner om jantelovens ødeleggende kraft, og gir eksempler på når konformitet har negative effekter. Mot slutten av artikkelen nyanseres bildet, og konformitet betegnes som et tveegget sverd idet Imenes fremhever at konformitet kan gis noe av æren for den høye mellommenneskelige tilliten som kjennetegner i det norske samfunnet. Milgrams avhandling nevnes for å underbygge påstanden om at nordmenn er konforme. Ut over dette redegjøres det ikke ytterligere for avhandlingens innhold (Imenes 2014).

6.2 Uoverensstemmelser mellom mediernes fremstilling av, og innholdet i, doktoravhandlingen

Gjennom analysearbeidet fant jeg flere uoverensstemmelser mellom Milgrams studie og omtalen av den i mediene. Jeg har delt uoverensstemmelsene inn i to kategorier. Den første kategorien kan karakteriseres som direkte faktafeil, mens den andre omfatter tvilsomme påstander og unøyaktige fremstillinger. I gjennomgangen har jeg funnet til sammen elleve utvetydige og fire tvetydige uoverensstemmelser. Jeg vil i det følgende vise hvilke uoverensstemmelser som er blitt identifisert, og tydeliggjøre at uoverensstemmelsene er faktiske uoverensstemmelser.

Utvetydige uoverensstemmelser

- 1) at studien blir utført i flere land
- 2) at forsøkspersonene skulle bedømme lengden av tre ulike lyder
- 3) at forsøkspersonene avga svar «nesten til slutt»
- 4) at ingen av forsøkspersonene hadde mistanke om at de ikke var en del av en reell gruppe
- 5) at det var fullt av ytterklær på stumtjenerne utenfor lyttebåsene når forsøkspersonen ankom laboratoriet
- 6) at Milgrams konformitetseksperimenter tilsvarer et typisk Asch-eksperiment
- 7) at eksperimentene hvor industriarbeiderne deltok ble utført i begge land
- 8) at Milgram fant at nordmenn var de mest konforme i verden
- 9) at Milgram fant at nordmenn var det mest konforme landet i den vestlige verden
- 10) at Milgram fant at nordmenn var de mest konforme folkeslaget i Europa
- 11) at Milgram fant at nordmenn var blant de mest konforme i verden

Tvetydige uoverensstemmelser

- 12) at Milgram fremstiller nordmenn som konforme
- 13) at Milgram forklarer resultatene av eksperimentene ut i fra janteloven
- 14) at Milgram forklarer resultatene av eksperimentene ut i fra nordmenns egalitære etos
- 15) at Milgram fant at nordmenn var langt mer konforme enn franskmenn / påfallende konforme

Den første påstanden om at studien ble utført i flere land, er gal eller i det minste misvisende. Når vi snakker om flere land, menes det som oftest flere enn to. Studien ble kun utført i

Frankrike og Norge, noe tittelen på avhandlingen viser. Den andre og den tredje påstanden om at forsøkspersonene skulle bedømme lengden av tre ulike lyder og at de avga svar nesten til slutt er også ubestridelige feil. I Milgrams studie var det ikke tre, men to lyder som skulle bedømmes, og forsøkspersonene skulle avgi sitt svar helt til slutt (Milgram 1960: 22-24). Både den fjerde og den femte påstanden er nok av mindre betydning, men det er likefullt uoverensstemmelser. Den fjerde påstanden om at ingen av forsøkspersonene fattet mistanke til at de ikke var del av en reell gruppe, er også beheftet med feil. Milgram skriver i sin artikkel i *Scientific American Nationality and Conformity*, som er oppgitt som kilde i essayet, at ingen av forsøkspersonene fattet mistanke om den eksperimentelle prosedyren og studiets egentlige formål, ved unntak av de få gangene det skjedde tekniske feil med lydbåndet (Milgram 1961: 47).

Den femte påstanden var at det var fullt av ytterklær på stumtjenere når forsøkspersonen ankom laboratoriet. I avhandlingen beskrives det hvordan Milgram forsøkte å gi forsøkspersonene inntrykk av at andre forsøkspersoner allerede var ankommet, ved at det lå en haug av ytterklær på en stor benk (Milgram 1960: 21). Den sjette påstanden om at Milgrams konformitetseksperimenter tilsvarer et typisk Asch-eksperiment, er også feil. Det er riktig at Milgram hentet inspirasjon fra Aschs eksperimenter, men de er ikke tilsvarende. Aschs eksperiment kan kort oppsummeres med at en gruppe på åtte forsøkspersoner i fellesskap skal svare på en rekke oppgaver av samme type. Forsøkspersonene får se fire loddrette linjer, A, B, C og D og oppgaven er å finne ut hvilke av de tre linjene B, C og D som er av lik høyde som linje A. Forsøkspersonene blir så bedt om å svare etter tur, før de blir gitt en ny oppgave. Syv av forsøkspersonene samarbeider med forskeren og er på forhånd instruert til å avgi både enstemmige og gale svar i på forhånd avtalte intervaller. Deltageren, som ikke kjenner til prosedyren, er den egentlige forsøkspersonen. Forsøkspersonen blir plassert slik at hen alltid må avgi sitt svar til sist. Formålet med eksperimentet var å måle påvirkningen gruppen hadde på svaret til individet. Også eksperimentene til Asch hadde mange forskjellige variasjoner for å kontrollere for forskjellige variabler (Asch 1961: 222-226, Blass 2004: 28-29). Den sjuende påstanden om at eksperimentene hvor industriarbeiderne deltok ble utført i begge land er også feil. Som vist i presentasjonen av doktoravhandlingen (Kap 5.5.9.3) ble eksperimenter med industriarbeidere som forsøkspersoner kun utført i Norge.

Den åttende, niende, tiende og ellefte påstanden som sier at Milgram fant at nordmenn var de mest konforme i verden/vestlige verden/Europa, er det ingen grunnlag for. Jeg kan ikke finne at Milgram på noe tidspunkt har uttalt dette, i doktoravhandlingen (Milgram 1960), i artikkelen publisert i Scientific American (Milgram 1961), eller at resultatene er beskrevet på en slik måte i Blass (2004). Tvert imot tar Milgram selv opp spørsmålet om man kan generalisere fra studien av studenter til andre segmenter av befolkningen. På sitt eget spørsmål svarer han et utvetydig nei og forklarer at statistiske konklusjoner kun er begrenset til det universet utvalget er tatt fra (Milgram 1960: 177-178). Som vist i gjennomgangen av doktoravhandlingen, var universet sterkt avgrenset (se punkt 5.4). Videre problematiserer Milgram funnene ved å påpeke at stimuliene som ble benyttet (toneparene) er av en slik art at de ikke uten videre kan generaliseres til andre situasjoner. Hvis toneparene eksempelvis ble erstattet med et politisk spørsmål, så er det mulig at man ville sett andre resultater. Faktisk tror Milgram at dette er tilfelle, da hans inntrykk var at nordmenn var staere enn franskmenn (Milgram 1960: 180-181).

Milgram peker også på en annen svakhet i studien, som gjør generalisering problematisk. Han viser til at forsøkspersonene var en del av en gruppe med fremmede. Det kan tenkes, hevder han, at nordmenn er mindre konforme blant venner. En annen mulighet han tar opp er at et minimum av sosial støtte ved at det instruerte flertallet ikke alltid var enstemmige kunne kutte konformitetsnivået til nordmenn ned til nivåer under det franske. Milgram mener at hans doktorgradsarbeid ikke svarer på disse spørsmålene og at man derfor må være forsiktig med å generalisere resultatene (Ibid: 181). Det følgende sitatet, er hentet fra appendiks 3 i doktoravhandlingen under overskriften «Neglected issues», og illustrerer på en god måte hvor forsiktig Milgram er i tolkningen av resultatene.

Frankly, I would like to see a hundred experiments on conformity performed in Norway and France before attempting an interpretation... ...One is not justified in elaborating a complete theory of Norwegian or French behavior on the basis of these experiments. To do so would be like trying to reconstruct a complex mosaic on the basis of a single chip of colored tile... ...One way to create the delusion of dealing with a scientific description of a national group is to perform a very restricted series of experiments, and then to use these credentials as a warrant for unlimited speculation. It was not my intention to set such an example. (Milgram 1960: 211).

Påstand 11 handler om at Milgram fremstiller nordmenn som konforme. Milgrams beskrivelse av nordmenn er hentet fra appendiks 1 i doktoravhandlingen. Her beskrives selvobserverte aspekter ved norsk kultur, som han mente var relatert til de eksperimentelle funnene. I

innledningen til doktoravhandlingen advarer Milgram mot å undersøke kulturforskjeller med ikke-objektive metoder, som for eksempel observasjon. Likevel synes han ikke observasjoner er helt uten verdi. Han spør om det er mulig å observere forskjeller i konformitetsnivå, på samme måte som det generelt kan være mulig å observere at innbyggere i en nasjon er høyere enn innbyggere i en annen. Milgram svarer bekreftende, og han mener å kunne observere at det norske samfunnet i alminnelighet er et mer konformt samfunn enn det franske (Milgram 1960: 186-187). I den grad Milgram mener det kan forsvares å trekke linjer mellom hans observasjoner og resultatene av konformitetseksperimentene, begrenses det til resultatene og det observerte peker i samme retning. I appendikset beskrives riktignok Norge som et konformt samfunn, men en kan lese i en fotnote, at når det gjelder Norge, blir Frankrike brukt som den implisitte standarden (Milgram 1960: 197). Derfor blir det ikke helt riktig å hevde at Milgram entydig fremstiller Norge som et konformt samfunn, ettersom Norge kun sammenliknes med det franske samfunnet. I Blass (2004: 41) står det noe som kan bygge opp under denne tolkningen, nemlig at resultatene fra piloteksperimentene utført i USA og de tre første eksperimentene i Norge var for like til at Milgram kunne undersøke forskjellen i nasjonal karakter mellom Norge og USA.

Når det kommer til påstand 12 om at Milgram finner Janteloven som en forklaring på resultatene av eksperimentene, er dette også en sannhet med modifikasjoner. I doktoravhandlingen ble janteloven nevnt én gang, og er å finne i det overnevnte appendikset til avhandlingen.

Milgram beskriver et samfunn han opplever som konformt i forhold til Frankrike, men han attribuerer konformitetsnivået til størrelsen på Oslo. Janteloven blir nevnt fordi den, i Milgrams øyne, er et uttrykk for at Oslo var styrt etter normer en finner i små bysamfunn. Det er viktig å understreke at observasjonen ikke trekkes frem som en forklaring på resultatet av eksperimentene i noen forstand. Janteloven/small town qualities trekkes frem som en forklaring på den konformiteten han observerer utenfor laboratoriet. Det samme gjelder påstand 12 om nordmenns egalitære etos, som også er hentet fra det overnevnte appendikset (Milgram 1960: 200-201). I mediene som inneholder denne informasjonen fremstilles påstand 12 og 13 som Milgrams eneste forklaringer på eksperimentenes resultater. Den ufullstendige fremstillingen og den selektive vektleggingen av Milgrams forklaringer omkring resultatene kan betraktes som unøyaktige eller villedende. Når det kommer til påstand 14 om at Milgram fant at nordmenn var langt mer konforme enn franskmenn, så er det ikke grunnlag for å hevde

dette. Det er ingen tvil om at resultatene av eksperimentene viste at nordmenn i gjennomsnitt var mer konforme i alle eksperimentelle varianter, men hvorvidt resultatene viser at nordmenn er *langt* mer konforme enn franskmenn er et tolkningsspørsmål. Jeg har ikke funnet at Milgram noen gang har betegnet resultatene på en slik måte, og påstanden blir dermed å tillegge Milgram meninger han aldri har uttalt.

Tabellene 10 og 11 illustrerer hvilke medier som har gjengitt hvilke av de identifiserte utvetydige og tvetydige uoverensstemmelsene. Mediene er sortert i kronologisk rekkefølge etter publiseringsdato.

Tabell 10: Utvetydige uoverensstemmelser i tradisjonelle medier
F = Feil. Medieinnholdet inneholder uoverensstemmelsen

Uoverenstemmelse/Medium	1*	2*	3*	4*	5*	6*	7*	8*	9*	10*	11*
Tidsskrift for Norsk Psykologforening	F	F	F	F	F	-	F	F	-	-	-
Utrop.no	-	-	-	-	-	-	-	F	-	-	-
Utrop	F	-	-	-	-	-	F	F	-	-	-
Nationen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hamar Arbeiderblad	-	-	-	-	-	-	-	F	-	-	-
Romerikes blad	F	F	-	-	-	-	-	F	-	-	-
Dusken.no	-	-	-	-	-	-	-	F	-	-	-
Ukeavisen ledelse	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klassekampen	-	-	-	-	-	-	-	-	F	-	-
Forskning.no	-	F	F	F	-	-	-	-	-	-	-
Dagbladet	F	-	-	-	-	-	-	-	-	-	F
Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	F	-
Argument	-	-	-	-	-	-	-	F	-	-	-
NRK.no	-	-	-	-	-	F	-	-	-	-	-

1* at studien ble utført i flere land

2* at forsøkspersonene skulle bedømme lengden av tre ulike lyder

3* at forsøkspersonene avga svar «nesten til slutt»

4* at ingen av forsøkspersonene hadde mistanke om at de ikke var en del av en reell gruppe

5* at det var fullt av ytterklær på stumtjenerne utenfor lyttebåsene når forsøkspersonen ankom laboratoriet

6* at Milgrams konformitetseksperimenter tilsvarer et typisk Asch-eksperiment

7* at eksperimentene hvor industriarbeiderne deltok ble utført i begge land

8* at Milgram fant at nordmenn var de mest konforme i verden

9* at Milgram fant at nordmenn var det mest konforme landet i den vestlige verden

10* at Milgram fant at nordmenn var de mest konforme i Europa

11* at Milgram fant at nordmenn var blant de mest konforme i verden

**Tabell 11: Tvetydige uoverensstemmelser i tradisjonelle medier
F = Feil. Medieinnholdet inneholder uoverensstemmelsen**

Uoverenstemmelse/ Medium	12*	13*	14*	15*
Tidsskrift for Norsk Psykologforening	F	F	F	-
Utrop.no	-	-	-	-
Utrop	F	F	F	-
Nationen	-	-	-	F
Hamar Arbeiderblad	-	-	-	-
Romerikes blad	-	-	F	-
Dusken.no	-	-	-	-
Ukeavisen ledelse	-	-	F	-
Klassekampen	-	-	-	-
Forskning.no	-	F	-	F
Dagbladet	-	-	-	-
Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon	-	-	-	-
Argument	-	-	-	-
NRK.no	-	F	-	-

12* at Milgram fremstiller nordmenn som konforme

13* at Milgram forklarer resultatene av eksperimentene ut i fra janteloven

14* at Milgram forklarer resultatene av eksperimentene ut i fra nordmenns egalitære etos

15* at Milgram fant at nordmenn var langt mer konforme enn franskmenn / påfallende konforme

6.3 Medieinnhold som enten direkte eller indirekte har benyttet fagessayet som kilde

Gjennom arbeidet har jeg funnet ut at det meste av medieinnholdet, enten direkte eller indirekte, bygger på fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening som kilde. Dette kommer til uttrykk på forskjellige måter. Noen av mediene har henvist til fagessayet som kilde, mens andre har formuleringer hentet direkte fra fagessayet. Med to unntak inneholder ingen av artiklene ny informasjon om Milgrams doktoravhandling, som ikke først ble omtalt i fagessayet. Til sist inneholder de fleste av mediene én eller flere uoverensstemmelser som først ble publisert i fagessayet. Disse er ikke funnet i doktoravhandlingen, *Nationality and conformity*, et sammendrag av doktoravhandlingen publisert i Scientific American (Milgram 1961) eller i Blass' (2004) biografi om Milgram. Jeg har også foretatt andre nettsøk for å forsøke å finne uoverensstemmelsene i andre kilder, uten hell. Det er derfor sannsynlig at uoverensstemmelsene oppsto i fagessayet. Hvis dette stemmer, er det sannsynlig at alle kilder som inneholder uoverensstemmelsene, enten direkte eller indirekte har benyttet essayet som kilde. Tabell 12 illustrerer hvilke medier som inneholder hvilke tegn på å ha benyttet fagessayet som kilde, enten direkte eller indirekte. I tabellen behandler jeg uoverensstemmelse *8-11 som varianter av samme uoverensstemmelse og betraktes ikke som ny informasjon.

Tabell 12: Oversikt over hvilke medier som inneholder ulike tegn på å ha benyttet fagessayet som kilde X = Mediet inneholder tegnet				
Tegn/Medium	Henvisning til fagessayet	Direkte gjengivelse av innhold	Ingen ny informasjon	Uoverensstemmelser
Utrop.no	-	-	X	X
Utrop	-	X	X	X
Nationen	-	-	-	-
Hamar Arbeiderblad	-	-	X	X
Romerikes blad	X	X	X	X
Dusken.no	-	-	X	X
Ukeavisen ledelse	X	-	X	-
Klassekampen	-	-	X	X
Forskning.no	X	-	X	X
Dagbladet	-	-	X	X
Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon	-	-	X	X
Argument	X	-	X	X
NRK.no	-	-	-	X

Med unntak av artikkelen i Nationen og på NRK.no, anser jeg det som sannsynlig at alle mediene bruker fagessayet som eneste kilde om Milgrams doktoravhandling. Artikkelen i Nationen fordi artikkelen både inneholder annen informasjon om avhandlingen, samtidig som den ikke inneholder uoverensstemmelser som stammer fra fagessayet. NRK.no-artikkelen er skrevet av en av de to medforfatterne av fagessayet. Artikkelen er preget av ny informasjon, noe som tyder på at artikkelen ikke bare er basert på fagessayet. I de fleste av de resterende artiklene er det åpenbart at fagessayet, enten direkte eller indirekte, er benyttet som eneste

kilde til kunnskap omkring avhandlingen. Det er likevel noen mindre klare tilfeller. Jeg vil i det følgende kommentere disse tilfellene.

Artikkelen i Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon har ikke oppgitt fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening som kilde. I stedet er det henvist til Milgrams sammendragsartikkel i Scientific American. Jeg anser det likevel som sannsynlig at opplysningene om avhandlingen kun er basert på fagessayet. Problemet med henvisningen til Milgrams artikkel er at det hevdes at Milgram fant at nordmenn var de mest konforme folkeslaget i Europa, en påstand som ikke finnes i artikkelen. Påstanden kan også oppfattes som en variant av en av uoverensstemmelsene funnet i fagessayet. Dette, kombinert med bakgrunnsinformasjon om Milgrams reise til Norge, som ikke finnes i Scientific American-artikkelen, men som finnes i fagessayet, sannsynliggjør at fagessayet ble benyttet som eneste kilde til informasjon, enten direkte eller indirekte. Det samme gjelder artikkelen i Klassekampen. Jeg var litt i tvil om jeg, i foregående tabell, skulle skrive X i ruten «Ingen ny informasjon» på de to sistnevnte artiklene. Grunnen til dette er at de henholdsvis mente at Milgram fant at nordmenn var de mest konforme folkeslaget i Europa og i den vestlige verden. Jeg har valgt ikke å se på dette som ny informasjon, da det i mine øyne er sannsynlig at artikkelforfatterne har misforstått fagessayet. Særlig er dette tydelig i Klassekampen, som deler mange av de samme opplysningene som man finner i fagessayet. I artikkelen publisert i Argument er det ikke henvist til fagessayet. En henvisning er imidlertid lagt til på nettversjonen av artikkelen (Mæland 2014B).

6.4 Andre interessante funn

Gjennom mediesøket beskrevet i metodekapittelet fant jeg, i tillegg til medieinnholdet, også andre interessante kilder som det er verdt å trekke frem. Spredningen av fagessayets fremstilling av Milgrams konformitetseksperimenter begrenser seg ikke bare til andre medier; den brukes også i undervisningen på videregående skoler og enkelte høyskoler.

På videregående skole benyttes fagessayet som kilde i en nettressurs for elever som tar psykologi valgfag (Psykologi.cappelendamm.no, u.d.). En nettressurs er så langt jeg har forstått, en nettside med oppgaver og henvisning til litteratur som kan hjelpe elevene med å løse oppgaven. I den nevnte nettressurs henvises det til fagessayet, med medfølgende oppgavetekst:

b) Milgram (som for øvrig er den samme Milgram som du kommer til å lese om på side 181 i boken) fant ut at nordmenn er et høyst konformt folkeslag, eller i alle fall var vi det på begynnelsen av 60-tallet. Er vi det fremdeles? Prøv å spørre en fire-fem personer med en annen kulturell opprinnelse enn Norge om dette. Hvor konforme er vi sammenlignet med deres kultur? Er den norske kulturen fortsatt sterkt påvirket av Janteloven? Føler de at de selv er mer konforme i Norge enn om de hadde bodd i hjemlandet sitt? Noter ned svarene du får og sammenlign med de andre i klassen. (Psykologi.cappelendamm.no, u.d.).

Videre er fagessayet inkludert i pensumlistene på høyskolenivå (Høgskolen i Molde 2015, Høgskolen i Volda 2010, Høgskolen i Ålesund u.d.) og er også brukt som kilde i to masteroppgaver (Dahl og Jønholt 2014: 112-113, Liverød 2014: 23-24).

7 Diskusjon: Kontekst og uoverensstemmelser

7.1 Kontekst

Som vi har sett, er Milgrams studie omtalt som en selvstendig sak kun i Tidsskrift for Norsk Psykologforening og i Utrop. I de øvrige mediene er studien trukket inn i andre debatter, alt fra rene diskusjoner om konformitet, til artikler om politiske og etiske spørsmål. Innenfor Science i the Media søker en å forstå samspillet mellom vitenskap og mediene. Forskere og journalister eller artikkelforfattere har ulike verdier og standarder til hvordan de presenterer vitenskapelige studier, og dette kommer tydelig frem når vi ser på hvordan Milgram har utformet sin doktoravhandling og måten mediene omtaler den på. Der Milgrams avhandling er omfattende og nøyaktig, er medieomtalene forholdsvis korte, og har utelatt flere aspekter Milgram ville anse som viktige.

Mediene har ofte et mål om å vekke folks nysgjerrighet, noe de gjerne gjør ved hjelp av fengene eller oppsiktsvekkende overskrifter. Dette er også tilfelle for noen av mediene som har omtalt Milgrams studie. Dette gjelder eksempelvis overskrifter som *Nordmenn – verdens mest konforme folkeferd?*, *Er vi så dumme?* og *Konforme nordmenn*. Dette er overskrifter som kan ha bidratt til at vanlige folk fattet interesse for innholdet, der fremstillinger av Milgrams forskning er forsøkt tolket og anvendt på aktuelle tema, gjennom påstander, spørsmål og refleksjon. Samtidig er overskriftene ofte egnet til å legge føringer for en forståelse av innholdet som ikke er i samsvar med Milgrams syn på sin egen forskning. Milgrams egen tittel er mer nøktern, idet den kun beskriver hva hans forskningstema. Dette er nok et eksempel på at forskere og medier har ulike standarder.

Milgrams konformitetsstudie var trolig lite kjent blant folk flest i Norge før i 2007, da den ble omtalt i et fagessay i Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Her omtales Milgrams studie for første gang på norsk og i et nasjonalt medium, som også er lett tilgjengelig på nettet. Det er etter dette at en rekke mer tradisjonelle medier har referert til studien eller omtalt den, ofte med referanse til fagessayet, og satt den inn i andre sammenhenger. Dette viser hvordan konteksten påvirker hvordan vitenskapelig kunnskap blir tolket, reforhandlet og reformulert, som omtalt under den konstruktivistiske tilnærmingen innenfor Public Understanding of

Science i teorikapittelet (Se kap 2.2). Konteksten Milgrams konformitetsstudie er blitt presenter i er derfor ikke uten betydning. Når medieomtalen er beheftet med feil og misforståelser, gis leseren likevel ikke et tilstrekkelig korrekt grunnlag for vitenskapelig forståelse.

7.2 Hvor kommer uoverensstemmelsene fra?

Etter å ha analysert det norske medieinnholdet, står én ting klart: De fleste mediene som nevner Milgrams konformitetseksperimenter fremmer påstander som er i uoverensstemmelse med doktoravhandlingen. Det er også sannsynliggjort at de fleste mediene enten direkte eller indirekte har benyttet fagessayet som kilde, og at det er her de fleste av uoverensstemmelsene har oppstått. Et betimelig spørsmål å stille i den sammenhengen ville være: Hvor stammer disse uoverensstemmelsene fra? Jeg vil i det følgende ta for meg de uoverensstemmelsene jeg anser som de mest vesentlige og vise til mulige forklaringer på hvor de kan stamme fra.

Utgangspunktet tas i uoverensstemmelsene fra fagessayet. For å finne mulige forklaringer på disse har jeg tatt utgangspunkt i kilder artikkelforfatterne har benyttet i sitt arbeid med fagessayet. Av relevante kilder vil jeg trekke frem Thomas Blass' Milgram-biografi ved navn *The man who shook the world* (Blass 2004), Milgrams artikkel i *Scientific American Nationality and conformity* (Milgram 1961) som gir et kort og konsist sammendrag av doktoravhandlingen, og Smiths og Bonds metastudie av Asch-liknende eksperimenter (Bond & Smith 1996).

Det blir hevdet i fagessayet, og senere i flere andre medier, at Milgram utførte konformitetseksperimenter i flere land. Uoverensstemmelsen er vesentlig fordi den gir legitimitet til den groveste uoverensstemmelsen: at Milgram fant at nordmenn var det mest konforme folkeslaget i verden. Uoverensstemmelsen kan ha sammenheng med at Milgram i utgangspunktet hadde sett for seg muligheten for å utføre den samme studien i England, Frankrike og Tyskland. Gordon Allport, Milgrams veileder, mente imidlertid at planene var for ambisiøse, da han mente Milgram undervurderte vanskeligheten av å finne egnede lokaler og forsøkspersoner. Sammen kom de frem til at en sammenlikning mellom USA og Norge ville være mer realistisk (Blass 2004: 33). Imidlertid ble også denne planen skrinlagt, da det viste seg at resultatene fra Norge lå tett opp til resultater fra en forundersøkelse utført i USA (Blass 2004: 41).

Det blir også hevdet at forsøkspersonenes oppgave var å vurdere lengden av tre ulike lyder. En mulig forklaring på denne uoverensstemmelsen kan være at essayforfatterne blandet sammen konformitetsstudiene til Asch og Milgram. Der man i Milgrams eksperiment skulle bedømme hvilken av to lyder som var lengst, skulle man i Aschs studie bedømme lengden av tre ulike linjer opp mot en fjerde. Den samme forklaringen kan også gjelde påstanden om at forsøkspersonene avga svar «nesten til sist», noe som var tilfelle i kjente utgaver av Aschs konformitetseksperimenter.

Når det gjelder påstanden om at Milgram fant at nordmenn var det mest konforme folkeferdet i verden, er det grunn til å tro at den henger sammen med påstanden om at en metastudie synes å vise at nordmenn er mest konforme i den vestlige verden, en påstand som også fremmes i fagessayet. Påstanden blir også gjengitt i Ukeavisen ledelse (Myklemyr 2012: 13). Kilden fagessayet har benyttet er Bond & Smith (1996) som presenterer sin metaanalyse av Asch-liknende konformitetseksperimenter. Riktig nok er Milgrams studie nevnt blant flere titalls andre Asch-liknende studier (Bond & Smith 1996: 112), men den ble likevel utelukket fra analysen, da det ble benyttet lyder isteden for linjer, og fordi den i motsetning til de fleste andre eksperimentene analysen omfattet, ikke hadde noe fysisk tilstedeværende flertall (Ibid.: 114). Appendix A i Bond og Smiths metaanalyse viser hvilke studier som ble inkludert i analysegrunnet Ibid.: 132-136). Ingen studier fra Norge ble benyttet. Det er derfor feil å vise til metaanalysen for å underbygge påstanden.

Dersom essayforfatterne sammenliknet resultatene fra Milgrams studie med resultatene fra studiene inkludert i metastudien direkte, så er det mulig å få for seg at nordmenn er det mest konforme folkeslaget i verden og i den vestlige verden. Ved å trekke disse konklusjonene har man i samme øyeblikk begått en grov metodologisk feil. Satt på spissen, blir det som å direkte sammenlikne resultatene av ett konformitetseksperiment med et annet, som om Milgram skulle ha sammenliknet resultatene fra sensureksperimentet i Norge med basetilstandseksperimentet i Frankrike, og konkludert på grunnlag av sammenlikningen. En slik sammenlikning ville ikke kunne si noe om faktiske forskjeller mellom forsøksgruppene fordi de eksperimentelle situasjonene avvek fra hverandre. Det er derfor Milgram forsøkte å gjøre eksperimentene i Norge og Frankrike så like som mulig, både når det gjaldt utvalg og eksperimentell situasjon. Hvis forholdene under eksperimentene i Norge og Frankrike hadde vært forskjellige, enten det var snakk om utvalg, stimuli eller andre større forskjeller, ville det vanskelig la seg forsvare å sammenlikne resultatene direkte. Som jeg viste i analysedelen

(Kap 6.4), ble Milgrams studie utelukket av metaanalysen av nettopp denne grunnen. Det er ikke bare linjer kontra lyder eller fysisk kontra et imaginært flertall som gjør en direkte sammenlikning mellom Milgrams og andres resultater problematisk. Mange av eksperimentene som er omfattet av metaanalysen er også utført i forskjellige eksperimentelle situasjoner og med forskjellige typer utvalg, for å undersøke hvilke andre variabler som kan påvirke konformitet, på hvilken måte den påvirkes og for hvilke grupper (Bond & Smith, 1996). Jeg har ikke funnet noen andre forklaringer jeg anser for å være sannsynlige på hvordan uoverensstemmelsen kan ha oppstått.

Når det gjelder de mer tvetydige uoverensstemmelsene, kan de komme av at artikkelforfatterne har tolket Milgrams observasjoner av det norske samfunnet som forklaring på selve resultatene, uten å ha vektlagt Milgrams presiseringer om at resultatene i seg selv har begrenset verdi når det gjelder generaliserbarhet.

Jeg fant to uoverensstemmelser utover uoverensstemmelser i fagessayet. Disse er at Milgrams konformitetseksperimenter tilsvarer et typisk Asch-eksperiment og forskjellige varianter av at Milgram fant at nordmenn var konforme. Den første uoverensstemmelsen kan ha oppstått fordi man har blandet sammen eksperimentene til Asch og Milgram. De neste uoverensstemmelsene kan ha oppstått fordi de respektive artikkelforfatterne kan ha vært unøyaktige i gjennomgangen av fagessayet. Det er mulig at noen blandet sammen Milgrams angivelige konklusjon og det angivelige innholdet i metaanalysen til Bond og Smith, eller også har blandet sammen den vestlige verden med Europa. Uoverensstemmelsen som går på at Milgram fant at nordmenn var påfallende konforme, kan ha vært artikkelforfatterens innskyttelse om å tone ned beskrivelsen av avhandlingens resultater en smule. Muligens kan artikkelforfatter ha innsett muligheten av at essayforfatterne av fagessayet hadde tatt litt hardt i.

7.3 Mulige årsaker til manglende kildekritikk

Hvorfor er skaperne av medieinnholdet så lite kritiske til kildene? For å diskutere dette spørsmålet vil jeg ta opp viktigheten av tillit, påpekt av den konstruktivistiske tilnærmingen til PUS. Enkelt forklart behandler mennesker kilder til kunnskap forskjellig. De kildene folk allerede har tillit til er man ofte mindre kritiske til enn andre kilder. Eksempelvis vil de fleste ha mer tillit til en avisartikkel enn tilsvarende innhold i en blogg.

Tillit er en mye undersøkt av den konstruktivistiske skolen av PUS-forskning. En mulig forklaring på at mediene til dels ukritisk har publisert innholdet fra fagessayet, kan være at navnet Tidsskrift for Norsk Psykologforening skaper tillit. Man har muligens en forestilling om at innholdet i tidsskrifter generelt er fagfellevurdert, eller i det minste er korrigert for faktafeil. På tidsskriftets nettsted står det om fagessay at det er en åpen og undersøkende fremstilling. Forfatteren kan frigjøre seg fra enkelte formalistiske innsigelser, krav til etterprøvnbarhet og referanser, og essay gjennomgår ikke fagfellevurdering (Psykologtidsskriftet.no 2015B). Samtidig er det også åpent for å publisere vitenskapelige artikler, som følger de vanlige prosedyrene for sikring av innhold. Forestillingen om at tidsskrifter har en standard for kildekritikk som ofte overgår de generelle medienes, kan ha vært medvirkende til mangelen på kildekritikk. Det er i alle fall vanskelig å se for seg at mediene helt ukritisk skulle videreformidlet samme informasjon fra en tilfeldig blogg.

En annen mulighet, som også bør tas i betraktning, er hvilken tillit som knyttes til navnet Stanley Milgram. Til tross for at navnet er forbundet med kontroverser, er det ikke utenkelig at navnet, har hatt en tillitsskapende funksjon i egenskap av mannens og navnets berømmelse. Arbeidet han har gjort på lydighet er i manges øyne imponerende og omfattende. Det virker kanskje ikke så usannsynlig at en mann som Milgram gjennomførte internasjonale eksperimenter, for å finne verdens mest konforme folk? Kanskje ville man vært mer skeptisk til påstandene om en ukjent person gjennomførte studien?

Et tredje mulig aspekt er at terskelen for å gå dypere inn i kildene muligens blir høyere, etterhvert som flere medier publiserer saken. Kanskje tenker journalisten at de tidlige journalistene har tatt seg av kildekritikken, og at de derfor ikke trenger å sjekke på egen hånd.

7.4 Er funnene typiske?

I analysedelen har jeg implisitt kommet inn på hva konsekvensene av manglene kildekritikk er. I første omgang er feilaktige opplysninger om forskning og forskningsresultater blitt publisert i flere medier. Fagessayet er å finne i pensumlister på enkelte høyskoler, og de feilaktige resultatene er referert til i masteroppgaver. Essayet blir også brukt som tillegg til pensum i psykologi valgfag på videregående skoler. Det er vanskelig å svare på hva konsekvensene av å spre feilinformasjon om Milgrams konformitetsstudie kan være, og det er kanskje heller ikke så relevant.

Isolert sett er det ikke et stort problem at nordmenn tror at Milgram fant ut at vi var det mest konforme folkeslaget i verden. Et større problem er det dersom det viser seg at funnene i dette caset er typisk for måten pressen dekker vitenskap på, og hvordan informasjon sprer seg. Det er i så fall lett å se for seg uheldige konsekvenser. Hvorvidt funnet er generaliserbart kan ikke denne oppgaven svare på. Jeg synes likevel det er verdt å diskutere spørsmålet. For å gjøre dette vil jeg trekke på tidligere forskning innen SM. Resultatene av empirisk forskning på kildebruk i saker hvor vitenskap var tema, viser at overvekten av medieinnhold som er produsert av journalister med daglige deadliner var basert på én kilde. Annerledes er det med journalister som har lengere tid til å ferdigstille sitt arbeid, som vanligvis brukte to kilder eller flere (Weigold 2001: 170). Weigold viser videre til empirisk forskning som er gjort på medienes treffsikkerhet i deknningen av forskning og vitenskap. Resultatene av slik forskning viser at mediedekningen i det store og det hele blir vurdert som god, treffsikker og balansert (Ibid.: 184). Det er dessuten ikke uvanlig at medier henter ideer til artikler fra hverandre (Ibid.: 167), noe som kan forklare hvorfor så mange medier dekket doktoravhandlingen så likt.

Hvorvidt det finnes kulturelle eller andre forskjeller i mediedekningen som gjør at norske journalister baserer seg på flere kilder - eller produserer mindre treffsikker og balansert medieinnhold - er et åpent spørsmål, som jeg ikke vil forsøke å besvare her. Hvis forskningen likevel skulle vise seg å være generaliserbar til norske forhold, vil konklusjonen bli at dette caset er ekstremt med tanke på deknningen av forskning, men typisk med tanke på hvor mange kilder journalister baserer sitt medieinnhold på, og muligens et eksempel på hvordan norske medier inspireres av hverandre.

8 Analyse:

Mediene og vitenskapsforståelse

I denne delen av analysen vil jeg belyse forskningsspørsmål to: I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapen? Problemstillingen ble i metodedelen operasjonalisert slik:

I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av

- vitenskapens metoder?
- vitenskapens institusjoner/prosesser?
- vitenskapelig produserte fakta?
- forholdet mellom forskning, teknologi og samfunn?
- forskningsetiske prinsipper?

Jeg vil i de følgende kapitlene ytterligere operasjonalisere spørsmålene for så å presentere resultatene av analysen. Man kan ikke forvente at mediene gir generelle innføringer i forskjellige vitenskapelige metoder, eller fremlegger detaljerte beskrivelser av akademiske institusjoner/prosesser. Felles for alle operasjonaliseringene er derfor at de tar utgangspunkt i hvordan mediene beskriver de forskjellige aspektene ved innholdet i doktoravhandlingen.

8.1 Vitenskapens metoder

Her vil jeg analysere i hvilken grad medieinnholdet faktisk beskriver fremgangsmåten Milgram benyttet for å komme frem til resultatene som grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapens metoder. Spørsmålet er av vurderende karakter, noe som fort gjør at personlig bias og subjektive aspekter kan spille inn. For å unngå dette, har jeg valgt å ta utgangspunkt i opplysninger om utvalg, utvalgsprosess og eksperimentdesign som kan gi mottageren kjennskap til helheten i metoden som ble benyttet. Jeg vil så vise hvilke medier som inneholder opplysningene. Listen over opplysninger presentert nedenfor er på ingen måte uttømmende, men jeg har etter beste evne trukket frem noen relevante aspekter som til sammen kan gi en pekepinn om hvor omfattende metodebeskrivelsene i forskjellige medier har vært.

Liste over opplysninger:

- Om utvalget:

1. Antall forsøkspersoner
2. At resultatene av analysen kun hviler på analysen av student-eksperimenter
3. At alle forsøkspersoner som deltok var menn

- Om utvalgsprosessene:

4. At de norske forsøkspersonene ble kontaktet per telefon
5. At de franske forsøkspersonene ble kontaktet ved å gå fra dør til dør

- Om eksperiment-designet:

6. At flertallet var fiktivt
7. At oppgaven som ble gitt forsøkspersonene var å bedømme lengden av lyder
8. At det i etterkant av eksperimentene ble gjennomført intervjuer
9. At det ble gjennomført ulike varianter av eksperimentet
10. At statistiske metoder er benyttet for å regne ut resultatene av eksperimentene

Tabell 13. Vitenskapens metoder
X = Mediet inneholder opplysningen

Medium	Opplysninger om			Utvalget		Utv.- prosess		Eksperimentdesign				
	1*	2*	3*	4*	5*	6*	7*	8*	9*	10*		
Tidsskrift for Norsk Psykologforening	-	-	-	-	-	X	X	X	X	X		
Utrop.no	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Utrop	-	-	-	-	-	-	-	-	X	X		
Nasjonen	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-		
Hamar Arbeiderblad	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Romerikes blad	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X		
Dusken.no	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Ukeavisen ledelse	-	-	-	-	-	-	X	-	-	X		
Klassekampen	-	-	-	-	-	-	X	-	X	X		
Forskning.no	-	-	-	-	-	X	X	-	X	X		
Dagbladet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Argument	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
NRK.no	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		

1. Antall forsøkspersoner
2. At resultatene av analysen kun hviler på analysen av student-eksperimenter
3. At alle forsøkspersoner som deltok var menn
4. At de norske forsøkspersonene ble kontaktet per telefon
5. At de franske forsøkspersonene ble kontaktet ved å gå fra dør til dør
6. At flertallet var fiktivt
7. At oppgaven som ble gitt forsøkspersonene var å bedømme lengden av lyder
8. At det i etterkant av eksperimentene ble gjennomført intervjuer
9. At det ble gjennomført ulike varianter av eksperimentet
10. At statistiske metoder er benyttet for å regne ut resultatene av eksperimentene

Som tabell 13 viser, var det ingen av mediene som rapporterte om utvalget eller utvalgsprosessen. Flere av artiklene inneholder én eller flere opplysninger om eksperiment-designet. I mange av artiklene kommer opplysningene til uttrykk på mer indirekte måter enn opplysningslisten gir uttrykk for. Dette gjelder spesielt de tre siste opplysningene.

I fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening ble det nevnt at Milgram i etterkant av eksperimentene spurte forsøkspersonene ut om deres opplevelser. Jeg tolket det som en implisitt opplysning om at det ble gjennomført intervjuer i etterkant av eksperimentene. Hvis en artikkel oppga resultater av flere eksperimenter, tolket jeg det som en implisitt opplysning om at det ble gjennomført ulike varianter av eksperimentet. I de tilfeller hvor resultater av eksperimentene er oppgitt i prosent, har jeg tolket det som en implisitt opplysning om at det ble benyttet statistiske metoder i Milgrams doktoravhandling.

8.2 Vitenskapens institusjoner/prosesser

Det å ha kunnskap og forståelse av vitenskapens institusjoner, vil jeg her definere som det å kjenne til de vitenskapelige institusjonene og hvordan de arbeider. Dette omfatter hvilke prosesser vitenskapelige arbeider må igjennom før de blir publisert, hvilke prosesser som avgjør hvilke forskere som får tildelt midler til sine prosjekter, og liknende strukturelle prosesser. Når jeg skal analysere hvert medium på dette området, vil det være relevant å se på om mediene har nevnt og redegjort for forskjellige strukturelle elementer i prosessen som Milgrams doktoravhandling måtte igjennom, fra idé til vurdering.

Jeg vil her analysere hvor vidt, hvor omfattende, hvordan og hvor mange aspekter de ulike mediene omtaler på områdene

- godkjenningsprosessen i forkant av prosjektet
- veilederens rolle
- vurdering og godkjenning av doktoravhandlingen
- eventuelle andre aspekter ved vitenskapens institusjoner eller prosesser

Jeg lyktes ikke i å finne noen beskrivelser av de nevnte forhold i medieinnholdet, ei heller andre aspekter som belyser vitenskapens institusjoner og prosesser

8.3 Vitenskapelig produserte fakta

I faglitteraturen er denne formen for vitenskapsforståelse (Science Literacy) knyttet til en normativ oppfatning om at folk bør kjenne til resultatene av vitenskapelige oppdagelser. Jeg vil derfor analysere hvert medium ut ifra hvilke aspekter ved resultatene de har beskrevet. Vi har tidligere sett at de fleste mediene har basert seg på fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening som kilde, enten direkte eller indirekte. Det er dermed få eller ingen, medier som inneholder mer informasjon om avhandlingens resultater enn fagessayet. Det kommende sitatet er hentet fra fagessayet og er i sin helhet fagessayets presentasjon av eksperimentenes funn som ikke er i uoverensstemmelse med doktoravhandlingen:

Resultatene viser at de norske forsøkspersonene følger majoritetens feilaktige svar i over 60 % av tilfellene. Dette gjelder både når studenter og industriarbeidere deltar. Milgram utfører senere samme eksperiment i Frankrike, der konformiteten viser seg å være under 50 %. I en variant av eksperimentet legger han til en ekstra variabel der forsøkspersonen blir møtt med utsagn som «skal du stikke deg ut?» dersom han eller hun motsier flertallet. I denne varianten stiger konformiteten til nesten 80 % i Norge, mens den kun stiger i mindre grad i Frankrike. (Dehli og Imenes 2007).

Fagessayet presenterer resultatene av eksperimentene på aggregert nivå, resultatet av sensureksperimentet og eksperimentene utført på norske industriarbeidere. I det følgende vil jeg analysere hvor vidt også de øvrige mediene inneholder disse opplysningene.

Tabell 14: Fakta i mediene X = Mediet inneholder informasjonen			
Medium/Uoverensstemmelse	1*	2*	3*
Tidsskrift for Norsk Psykologforening	X	X	X
Utrop.no	-	-	-
Utrop	X	X	X
Nationen	X	-	-
Hamar Arbeiderblad	-	-	-
Romerikes blad	X	X	-
Dusken.no	-	-	-
Ukeavisen ledelse	X	-	-
Klassekampen	X	X	-
Forskning.no	X	X	-
Dagbladet	-	-	-
Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon	-	-	-
Argument	-	-	-
NRK.no	X	-	-
1* = resultatene av eksperimentet på aggregert nivå 2* = resultatene av sensureksperimentet 3* = resultatet av eksperimentene utført på norske industriarbeidere			

Tabell 14 viser at fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening inkluderer de tre nevnte resultatene av Milgrams studie. Det samme gjelder artikkelen i avisutgaven av Utrop. Fire av mediene nevner to av de samme resultatene, og to nevner ett av dem. Jeg fant ellers ingen andre beskrivelser av resultatene i noen av mediene.

8.4 Forskning, teknologi og samfunn

Det å ha kunnskap og forståelse av sammenhengen mellom forskning, teknologi og samfunnet, er ofte vagt definert i litteraturen. Jeg legger her til grunn at det betyr å vite noe om hva som skiller de tre og, hvordan de kan påvirke hverandre, og dermed kunne si noe om påvirkningsforholdet mellom forskning, teknologi og samfunn. Som vi har sett i analysen over uoverensstemmelser (se kap 6.2) har mange av mediene presentert resultatene av Milgrams doktoravhandling på en uriktig måte (Milgram fant at nordmenn var de mest konforme i verden/Europa/vestlige verden/påfallende konforme etc.). Jeg forventer derfor at de fleste mediene som har forsøkt å relatere funnene til samfunnet, har gjort dette på galt faktagrunnlag. Dette kan igjen ha påvirket hvordan funnene er blitt tolket og hvordan de relateres til samfunnet. Det kan likevel være interessant å belyse hvordan og hvorvidt mediene har satt de presenterte forskningsresultatene inn i en samfunnsmessig kontekst.

I fagessayets avslutning diskuterer Dehli og Imenes om nåtidens nordmenn er like konforme som Milgrams eksperimenter indikerer. De spør seg for eksempel om nordmenns motvilje mot EU-medlemskap skyldes konformitetsnivået. Samtidig påpeker de at Norge trolig har fått en mer individualistisk kultur over tid, noe som kan tale for at konformitetsnivået i dag er mindre enn det var på 50-tallet (Dehli og Imenes 2007). I artikkelen i Utrop.no blir Milgrams doktoravhandling sammen med ungdomsundersøkelsen fra 2006 brukt som utgangspunkt for en diskusjon om klima og konformitet. Artikkelforfatteren mener begge undersøkelsene peker i retning av at nordmenn er konforme, og diskuterer hvilken betydning funnene har for miljøengasjerte individer og grupper. Artikkelforfatteren mener funnene er dårlig nytt for klimaet, da konformitet blant unge gjør at de tar etter voksene nordmenns miljøskadelige adferdsmønster og levesett. Forfatteren mener også funnene er dårlig nytt for miljøforkjemperne fordi de vil bli sett på som utskudd. Konsekvensene av konformitet trekkes også frem i forbindelse med mediene, som på grunn av høyt konformitetsnivå i mindre grad tør å ta i politisk ladede saker. Forfatteren mener at dette igjen fører til at folk med avvikende syn i mindre grad blir hørt. Artikkelforfatter mener at en samfunnsendring må til, men at endringen ikke kan finne sted uten folk som tør å gå sin egen vei (Khazaleh 2007). Artikkelen i Utrops papirutgave presenterer doktoravhandlingen og resultatene av denne. Avslutningsvis stiller artikkelforfatter spørsmål ved om de kommende valgresultatene kan gi en indikasjon på om nordmenn fortsatt er verdens mest konforme folkeslag («Mehnsen» 2007: 23)

I Nationen blir resultatene av eksperimentene, sammen med andre indikasjoner som artikkelforfatter mener peker i samme retning, tolket dithen at nordmenn er spesielt opptatt av fellesskapet (Kandal 2009: 25). I innlegget i Hamar Arbeiderblad hevder Jens Haugan at en skole uten nynorsk vil være en mer konform skole (Haugan 2011: 30). I Romerikes blad stilles det spørsmål ved om et høyt konformitetsnivå i Norge faktisk er så ille.

Artikkelforfatter trekker frem eksempler på hvordan lover i forskjellige land praktiseres ulikt. Til tross for at eksemplene nevnes før doktoravhandlingen omtales, og i forbindelse med en annen undersøkelse som viser at Norge er et relativt konformt samfunn, er spørsmålet like relevant for funnene av begge undersøkelsene, gitt at måten doktoravhandlingens funn ble presentert i artikkelen på, hadde vært i tråd med doktoravhandlingen (Andersen 2011B: 14).

På dusken.no er det publisert en videosnutt hvor konformitet, og generelle konsekvenser av konformitet i en samfunnsmessig kontekst blir diskutert. Her pekes det på at konforme individer er mindre kreative enn andre. Konformitet settes også inn i en norsk kontekst, hvor det hevdes at nordmenn, fordi vi er konforme, setter fellesskapet høyt. Resultatene av avhandlingen blir riktig nok ikke diskutert i selve videoen, men i teksten som presenterer videoen kommer det tydelig at filmsnutten er inspirert av Milgrams arbeid. Jeg velger derfor å tolke filmen som en kommentar til Milgrams forskning (Solem 2012). I Ukeavisen ledelse beskrives ulik forskning på konformitet, deriblant Milgrams doktoravhandling. Artikkelen belyser så mulige konsekvenser av at medlemmene av en ledergruppe er konforme. Om det ikke er rom for å være uenige, kan det føre til at det blir tatt dårligere beslutninger. Artikkelen beskriver videre råd og tips til hvordan en kan senke konformitetsnivået.

I Klassekampen presenteres resultatene av konformitetsforskning, også Milgrams, som en mulig forklaring på hvorfor nordmenn så lett mobber i flokk på sosiale medier (Vassnes 2013: 12-13). På forskning.no diskuteres internetts påvirkning på meningsdannelse. Utgangspunktet for diskusjonen er en studie som viser at nye måter å hente informasjon på gjør meningene i samfunnet mer polariserte. Her blir resultatene fra Milgrams avhandling brukt som en indikasjon på at dette muligens ikke gjelder nordmenn i like stor grad (Pedersen 2013). I Dagbladet blir doktoravhandlingen trukket frem som et bevis på at nordmenn ikke har konsistente meninger om viktige samfunnsverdier (Egeland 2013: 3). I Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon mener artikkelforfatterne at det at Milgram fant ut at nordmenn var det mest konforme folkeslaget i Europa var en vesentlig observasjon. Artikkelforfatterne hevder at dersom norske soldater i utgangspunktet er mer konforme enn soldater fra andre

nasjoner, må man forvente at de norske soldatene i en gitt kontekst vil være opptatt av å følge norske verdier. Eksempelvis mener forfatterne at man må forvente at norske soldater, som kommer fra en kultur hvor drap blir stigmatisert, dermed kan ha større vanskeligheter med å utøve vold enn soldater fra andre nasjoner (Waalder et al. 2013).

I Argument trekkes doktoravhandlingen inn i en debatt om konformitet i det norske kulturlivet. Artikkelforfatteren tolker avhandlingens resultater (at nordmenn er de mest konforme i verden) negativt, fordi han mener at konformitet fører til mindre nytenkning. Forfatteren mener at Norge trenger flere kunstnere til å veie opp for konformiteten i samfunnet (Mæland 2014: 31). I NRK-artikkelen blir negative konsekvenser rundt konformitet diskutert. Innledningsvis vises det til doktoravhandlingen som viste at nordmenn i stor grad velger å tilpasse seg andre, fremfor å stole på egen dømmekraft. Utover i artikkelen trekkes det frem eksempler på når konformitet er negativt. Challenger-ulykken var et klart et tilfelle hvor konformitet kan ha bidratt til at ulykken ikke ble avverget. Videre hevder artikkelforfatter at konformitet også er skyld i politisk handlingslammelse i klimaspørsmålet til tross for at flertallet av verdens klimaforskere mener vi må ta radikale grep. Politikerne er redde for å stikke seg ut, bli kritisert og straffet av velgerne. Avslutningsvis peker artikkelforfatter på at konformitet også har positive konsekvenser og at det høye konformitetsnivået kan tilskrives noe av æren for den høye tilliten folk har til hverandre i samfunnet (Imenes 2014).

8.5 Forskningsetiske prinsipper

I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av forskningsetiske prinsipper? For å svare på dette spørsmålet, har jeg sett på hvorvidt, hvordan og i hvilket omfang mediene inneholder beskrivelser av etiske aspekter ved studiet. Slike har jeg ikke funnet i noe av medieinnholdet. Noen artikler nevner riktig nok noe om forsøkspersonenes reaksjoner, men ingen steder blir disse knyttet til etiske aspekter ved studiet.

9 Diskusjon: Mediene og vitenskapsforståelse

9.1 I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapen?

I det videre vil jeg først diskutere i hvilken grad medieinnholdet gir grunnlag for kunnskap og forståelse på de fem ulike områdene av vitenskapen som er i fokus. Deretter vil jeg diskutere resultatene av undersøkelsen i lys av teori og forskning om Science in the Media og Public Understanding of Science.

9.1.1 I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapens metoder?

Fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening (Dehli og Imenes 2007) synes å gi det beste grunnlaget for å forstå Milgrams fremgangsmåte. Essayet gir den mest detaljerte fremstillingen av Milgrams metodiske fremgangsmåte. Det gir en lettfattelig - om enn noe overfladisk - beskrivelse av Asch-eksperimentene, samt en redegjørelse for forskjellene mellom Milgrams og Achs eksperimenter. En utfyllende beskrivelse av forskjellige eksperimentvariasjoner mangler, selv om sensureksperimentet nevnes spesifikt. Det at metoden av og til blir beskrevet noe feilaktig, forandrer ikke inntrykket av at essayet gir mottageren en idé om hvordan eksperimentene ble utført. Som tabellen i kapittel 8.1 illustrerer, mangler det opplysninger om utvalg og utvalgsprosess. En må likevel kunne si at fagessayet i noen grad gir grunnlag for kjennskap til fremgangsmåten som ble benyttet.

Beskrivelsen av fremgangsmåten på Forskning.no (Pedersen 2013) har utelatt Asch, og tar i stedet for seg den generelle fremgangsmåten Milgram benyttet i eksperimentdesignet. Dette gjør artikkelforfatteren på en lettfattelig måte som gir grunnlag for kunnskap og forståelse av dette aspektet ved fremgangsmåten. I likhet med Fagessayet er det også her utelatt opplysninger om utvalg og utvalgsprosess og fremstillingen er noe mindre detaljert. Likevel er inntrykket at artikkelen gir mottageren en idé om hvordan eksperimentene ble utført, og dermed i noen grad kan sies å gi grunnlag for kjennskap til fremgangsmåten som ble benyttet.

Artiklene i Romerikes blad og Klassekampen inneholder mer fragmenterte og ufullstendige fremstillinger av fremgangsmåten, som isolert sett gjør det vanskeligere å forstå eksperimentdesignet, til tross for at artiklene inneholder noen opplysninger. I Romerikes blad er beskrivelsen av gjennomføringen begrenset til to linjer: «Hans forsøk gikk ut på at deltagerne satt i båser og skulle bedømme lengden av tre ulike lyder. De tror de er en del av en gruppe, og de følger det de hører er majoritetens svar i 60 % av tilfellene.» (Andersen 2011: 14). I Klassekampen nevnes det at Milgram importerte et Asch-eksperiment til Norge, men forklarer ikke den generelle fremgangsmåten, verken i Asch eller Milgrams versjon av eksperimentet. Forståelsen av eksperimentdesignet hviler så på om mottageren kjenner til Aschs konformitetseksperimenter for å få en idé om hvordan Milgram gjennomførte sin (Vassnes 2013: 12-13). Begge artikler har også utelatt opplysninger om utvalg og utvalgsprosess. Min vurdering er at begge artikler gir en fragmentert og lite detaljert beskrivelse av eksperimentdesignet, og derfor i liten grad gir leseren mulighet grunnlag for kjennskap til fremgangsmåten som ble benyttet.

De resterende artiklene inneholder enten ingen informasjon om designet, eller den er så fragmentert at det ikke gir leseren noe grunnlag for kunnskap og forståelse av fremgangsmåten benyttet i doktoravhandlingen.

9.1.2 I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapens institusjoner/prosesser?

Jeg lyktes ikke i å finne noen beskrivelser av vitenskapens institusjoner eller prosesser. Det eneste grensetilfellet er en kort setning om at Milgram var utstyrt med et anbefalingsbrev fra hans veileder i fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening (Dehli og Imenes 2007). Dette gir riktig nok grunnlag for å forstå at en forsker ikke arbeider i et vakuum, men at han er avhengig av en anbefaling, men det gir ellers ikke noe grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapens institusjoner og prosesser. Essayet nevner hverken hvilken funksjon veilederen eller brevet hadde.

9.1.3 I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapelig produserte fakta?

Et spørsmål som oppstår når en skal forsøke å svare på i hvilken grad medieinnholdet gir mottageren grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapelig produserte fakta, er hva

doktoravhandlingens resultater egentlig utgjør. Noen vil hevde det er resultatene av eksperimentene. Andre kan hevde at den viktigste kunnskap omhandler hvilke situasjoner som påvirket konformiteten, og i hvilken retning den ble påvirket. En tredje kan hevde at det er kunnskapen om at det er mulig å måle kulturforskjeller på en objektiv måte som er det sentrale funnet. Andre påstander kan tenkes. Hva man anser å være de relevante funnene vil i stor grad avhenge av kontekst. Det er lett å bedømme om en beskrivelse av et funn er i uoverensstemmelse med doktoravhandlingen, men på grunn av vanskelighetene med å definere hva de sentrale funnene faktisk er, medfører det større vanskeligheter å måle i hvilken grad en artikkel presenterer resultatene.

Et annet aspekt er at vi fra uoverensstemmelse-analysen har funnet ut at de fleste mediene hevder at Milgrams hovedfunn er at nordmenn er mest konforme i verden/Europa og liknende. Denne påstanden har vist seg å være i uoverensstemmelse med doktoravhandlingen. Spørsmålet blir da: Hvordan skal jeg vurdere hver artikkel med tanke på grunnlag for faktakunnskap? Vil for eksempel én gal opplysning om avhandlingens funn bidra negativt til mottagerens grunnlag for å tilegne seg vitenskapelig produserte fakta? Hvordan skal man i så fall vekte gale opplysninger mot riktige opplysninger? Dette er problematiske spørsmål jeg ikke har funnet et godt svar på.

Det er lettest å vurdere medieinnholdet som ikke inkluderer noen korrekte vitenskapelige produserte fakta. Som går frem av tabellen i punkt 8.3 dreier dette seg om Utrop.no, Hamar Arbeiderblad, Dusken.no, Dagbladet, Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon og Argument. Denne gruppen medier gir intet grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapelig produserte fakta. Man kan faktisk argumentere for at mediene i denne gruppen bidrar negativt, fordi de kun fremstiller falske fakta, som vist i analysen av uoverensstemmelser (se punkt 6.2).

De resterende artiklene inneholder korrekte beskrivelser av resultatene i større eller mindre grad, noe som kan tyde på at de gir et visst grunnlag for kjennskap til vitenskapelige fakta. Det som gjør det vanskelig å vurdere spørsmålet, er at alle artiklene også inneholder falsk fakta. Likevel inneholder de noen fakta som klassifiseres som vitenskapelig produserte, og det kan derfor argumenteres for at denne gruppen gir leseren et visst grunnlag for kunnskap og forståelse for slike fakta. De omtalte forhold gjør det er svært vanskelig å vurdere medieinnholdet basert på dette kriteriet.

9.1.4 I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av forholdet mellom forskning, teknologi og samfunn?

Relasjonen mellom forskning, samfunn og teknologi er kompleks. For eksempel har Asch uttalt at konformitetsstudiene ble inspirert av et ønske om å identifisere en sentral mekanisme som kan forklare hvordan vanlige folk kunne utføre grusomme handlinger under andre verdenskrig. Dette står som et eksempel på hvordan forskningen blir påvirket av en samfunnsmessig kontekst. Resultatene av konformitetsstudien kan igjen påvirke hvordan mennesker forstår samfunnet. Teknologien på sin side gjorde det mulig å utføre Aschs konformitetsstudie uten å ha et fysisk tilstedeværende flertall, slik Milgram gjorde det i sin avhandling. Noen av mediene som er analysert i denne oppgaven har omtalt det fiktive flertallet og hvordan dette ble arrangert ved hjelp av lydbåndopptak. Dette kan anses som et grunnlag for å forstå hvordan teknologi kan påvirke forskningen.

Vi ser flere eksempler på at forsøkene på å relatere funnene til samfunnet. Samtidig er disse påvirket av hva artikkelforfatterne tror Milgram konkluderte studien med. I hvilken grad medieinnholdet gir grunnlag for en forståelse av forholdet mellom forskning, teknologi og samfunnet er dermed et vanskelig spørsmål å ta stilling til. På den ene siden relaterer de fleste mediene resultatene av studien til samfunnet, men på den andre siden relateres studiens resultater til samfunnet på grunnlag av gale opplysninger. En må likevel kunne si at artikkelforfatterne viser hvordan forskning kan bidra til å underbygge argumenter en ønsker å føre i margin, om enn på feil faktagrunnlag.

Et annet problem oppstår når avhandlings resultater relateres til samfunnet på en diskutabel måte. I Militært tidsskrift skrives det eksempelvis om at dersom norske soldater i utgangspunktet er mer konforme enn soldater fra andre nasjoner, må man forvente at de norske soldatene i en gitt kontekst vil være opptatt av å følge norske verdier, og eksempelvis vise mindre vilje til å ta liv enn soldater fra land hvor drap er mindre stigmatisert. Ikke alle vil være enig i en slik tanke. Noen vil heller legge vekt på at konformitet ofte er en form for gruppepress en person opplever i nærvær av andre. Hvis så er tilfelle, og man godtar påstanden fremmet i tidsskriftet om at nordmenn faktisk er de mest konforme i Europa, kunne man hevde at nordmenns oppførsel i militær nærkamp avhenger mer av hva de andre soldatene gjør enn av hvilke verdier Norge som nasjon har.

På grunn av de nevnte problemstillinger, har jeg har ikke funnet en tilfredsstillende måte å vurdere i hvilken grad medieinnholdet gir mottageren mulighet til å få en forståelse av forholdet mellom forskning, teknologi og samfunnet. Jeg velger derfor å vise til beskrivelsene av mediens forsøk på å relatere forskningen til samfunnet.

9.1.5 I hvilken grad gir medieinnholdet grunnlag for kunnskap og forståelse av forskningsetiske prinsipper?

Da jeg ikke fant noen eksempler på at forskningsetiske problemstillinger ved studien ble diskutert, er konklusjonen at mediene ikke i noen grad gir mottageren noe grunnlag for kunnskap eller forståelse av forskningsetiske prinsipper.

9.2 Resultatene i lys av PUS

I analysen av mediene og vitenskapsforståelse ble problemstillingen delt inn i fem underpunkter som ble analysert hver for seg. Hittil har jeg bare diskutert, og i noen tilfeller konkludert, for hvert av underpunktene. I denne delen oppgaven har jeg valgt å forske på mediens rolle fra et PUS-perspektiv. En risiko ved å gjennomføre oppgaven på en slik måte, er at teorien utviklet på PUS-feltet kan være lite anvendbar. Det er likevel relevante aspekter ved teorien som bør diskuteres i relasjon til funnene. Disse aspektene vil tas opp i det følgende.

Det første aspektet er knyttet til den delen av PUS-forskningen som har fokusert på kunnskapshull i befolkningen, og som i forlengelsen av dette utformet underskuddsmodellen (Public deficit model ref. punkt 2.2). Modellen tegner et bilde av en manglende vitenskapsforståelse i befolkningen og at denne handler om en mangel på grunnleggende vitenskapelige faktakunnskaper. Løsningen som skisseres er at en burde bekjempe denne mangelen gjennom bedre utdanning gjennom livsløpet.

PUS-forskere peker på mediene som en viktig formidler av vitenskapelig kunnskap, og dermed som en viktig bidragsyter i så henseende. Analysene i kapittel 8 har vist at denne opplærende effekten ikke nødvendigvis er så stor i dette tilfellet. Jeg har ved enkelte anledninger også stilt spørsmål om dekningen av doktoravhandlingen i pressen har ført til et negativt grunnlag for vitenskapsforståelse, ettersom flere av artiklene omfatter feil og uoverensstemmelser. Man kan da si at mediene ikke motvirker, men bidrar til å forsterke et

eventuelt allerede eksisterende underskudd. Det er likevel godt mulig at medieinnholdet knyttet til Milgrams studie står i en særstilling, noe empirisk forskning på utenlandsk journalistikk kan tyde på (se punkt 2.1). Det er mulig at de aktuelle medieomtalen av Milgrams avhandling er eksempler på en spesiell type case som oppstår når to uheldige forutsetninger er på plass:

a) når skapere av medieinnhold tar utgangspunkt i en kilde til vitenskapelig kunnskap som fremstiller den vitenskapelige informasjonen feilaktig, og har tillit til innholdet.

b) når skapere av medieinnhold lar seg inspirere av, og har tillit til hverandre.

Slike forhold kan tenkes å øke terskelen for kritisk å gjennomgå kildene til det opprinnelige medieinnholdet, som i dette tilfellet skriver seg fra Tidsskrift for Norsk Psykologforening, og kan derfor forklare både forekomsten og spredningen av feilinformasjon.

Det andre aspektet er knyttet til en annen underskuddsmodell, som handler om at befolkningen har manglende tillit til vitenskapelige institusjoner (se punkt 2.2). Det er ikke utenkelig at en slik manglende tillit eksisterer i Norge, men om så er tilfelle har jeg ikke funnet spor av dette i medieinnholdet som refererer til Milgrams studie. Manglende tillit til noe eller noen, ofte går hånd i hånd med å være mer kritisk. En slik kritikk kunne ha gitt seg uttrykk på forskjellige måter. Eksempelvis ved at artikkelforfatterne ville være mer kritisk til selve innholdet i kildene de benyttet, ved å peke på svakheter ved studien eller problematisere resultatene på annet vis. På den annen side vet vi ingenting om hvor mange journalister som vurderte å dekke Milgrams konformitetsstudie, sjekket kildene og fant dem suspekter og av den grunn lot være å omtale den.

Et tredje aspekt er allmennhetens tillit til medienes rolle som formidler av forskning. Norsk redaktørforening rapporterer om befolknings begrensede tillit til mediene på utvalgte områder. Blant annet har det norske folk begrenset tillit til at mediene setter et kritisk søkelys på hvordan de selv fyller sin samfunnsrolle. Sju av ti informanter mener journalister lar seg påvirke av sitt politiske standpunkt og én av to mener journalistene lar seg påvirke av eierens økonomiske interesser (Nored.no: 2014). Undersøkelsen omfatter ikke aspekter ved de norske medienes fremstilling av vitenskap spesielt, og jeg har ikke funnet dette belyst i andre

undersøkelser. Likevel må en kunne anta at tilliten vanlige folk har til mediene over tid vil bli svekket, dersom svakheter og feil i dekingen av vitenskapelige studier ofte blir avdekket og kjent. I tilfelle ville medieinnholdet om Milgrams studie være én av flere negative bidrag. Vi vil da kunne snakke om en medie-deficit-model. Internasjonal forskning peker på at dette allerede er et relevant poeng i noen land (Se for eksempel Maiser 2005: 533). Det er likevel interessant å se at tilliten til journalister på enkelte områder er svært lav, og dette kan indikere en generell skepsis til mediene, selv om det også er punkter hvor mediene har høy tillit.

9.3 Forventninger til mediene

Analysen av mediene og vitenskapsforståelse er en deskriptiv analyse, som bare sier noe om hvordan ting er, og ikke om hvordan det burde være. Med funn som er presentert i denne oppgaven, mener jeg det et legitimt spørsmål å stille om man burde kunne forvente mer av mediene? I denne sammenhengen skal en merke seg at mediene blir ansett for å ha en sentral rolle i vitenskapsformidlingen innenfor Science in the Media (SM) der ett av fokusområdene er hvor treffsikre mediene er i omtalen av forskning (ref. punkt 2.1). I Public Understanding of Science (PUS) vektlegges betydningen av allmenhetens vitenskapskyndighet (Science Literacy), og behovet for å tette kunnskapshull hos vanlige folk (ref. punkt 2.2), og en må derfor kunne legge til grunn at det innen for SM og PUS er en forventning om at mediene ikke bare skal presentere vitenskapelige fakta, men også gjøre det på en etterrettelig måte.

Her i landet skulle Pressens etiske retningslinjer i Vær-Varsom-plakaten tilsi at mediene har ansvar for hva de formidler også når det gjelder vitenskap. I innledningen til plakaten heter det blant annet at presseetikken er et ansvar for både redaktører og andre medarbeidere, og at den gjelder for hele den journalistiske prosessen (Presse.no 2013). I følge Vær Varsom-plakaten skal en journalist være kritisk i sitt valg av kilder og kontrollere at opplysningene som gis er korrekte. Det oppfattes dessuten som god presseskikk å tilstrebe bredde og relevans i valg av kilder. Det heter seg også at en skal sørge for at overskrifter, henvisninger, ingresser og inn- og utannonsering ikke går lenger enn det er dekning for. Det er også god presseskikk å oppgi kilden når opplysninger er hentet fra andre medier (Ibid.).

Mediene setter altså høyere etiske standarder for seg selv, enn det som er utvist i medieinnholdet som er beskrevet i oppgaven. Denne kritikken er likevel begrenset til de mediene hvor sakene var skrevet av journalister eller andre medarbeidere i den aktuelle

presse. Hvorvidt avisen skal holdes ansvarlig for innholdet i innlegg skrevet av privatpersoner er et annet spørsmål, og må veies opp mot det presseetiske prinsippet om at mediene har et spesielt ansvar for å la alle stemmer bli hørt i en samfunnsdebatt, som omtalt i Vær Varsom-plakatens punkt 1.1. (Presse.no 2013).

Et annet relevant spørsmål er om man bør forvente at mediene i større grad legger grunnlag for at leseren skal oppnå vitenskapsforståelse? Der det hersker bred konsensus om at medier generelt bør presentere riktig informasjon, er spørsmålet om mediene har et opplæringsansvar ved presentasjon av forskning vært mindre diskutert. En kan kanskje ikke forvente at journalister belyser alle sider av en studie. Hva som passer å ta med av informasjon avhenger av kontekst og format. Det er eksempelvis urimelig å forvente at en journalist tar med noe om hvilke forskningsetiske retningslinjer som lå til grunn for en studie, når resultatene kun benyttes for å illustrere et poeng i en større debatt. Det vil kreve tid av journalisten og muligens ødelegge flyten i artikkelen, og dermed kunne virke ødeleggende på leseropplevelsen. Verdt å merke seg er det også at mediene selv ikke nevner presseetiske normer når det kommer til presentasjon av vitenskap, ut over mer generelle prinsipper som også omfatter området.

10 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg søkt å belyse hvordan Milgrams doktoravhandling og resultatene av den er presentert i norske medier, samt i hvilken grad medieinnholdet gir grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapen.

Som teoretisk grunnlag har jeg presentert relevant teori og empiri fra feltene Science in the Media og Public Understanding of Science. Dette er unge forskningsfelt, som ikke har utviklet omfattende teorier. Til å belyse mine forskningsspørsmål har jeg likevel funnet relevante aspekter innen for de to feltene. Foruten empiri om forholdet mellom vitenskapen og mediene, omfatter disse to ulike underskuddsmodeller, en teori om betydningen tillit har for tilegnelse av vitenskapelig informasjon og om hvordan vitenskap tolkes i en sosial kontekst.

I metodedelen har jeg operasjonalisert forskningsspørsmålene, slik at de kunne egne seg som redskap for analyse og diskusjon. Her har jeg også redegjort for valg av case-stuide som metode med tanke på å gå i dybden av mediens omtale av Milgrams doktoravhandling. Videre har jeg beskrevet hvordan jeg fant slike medieomtaler og avgrenset utvalget. Harvard University var behjelpelig med tilgang til Milgrams doktoravhandling. Endelig har jeg diskutert etiske utfordringer. Mine funn kan ikke på noen måte generaliseres, ettersom oppgaven kun knytter seg til mediens omtale av Milgrams studie.

Etter en omtale av hvem han var, hans akademiske karriere og forskjeller mellom lydighet og konformitet, har jeg redegjort forholdsvis grundig for innholdet i Milgrams doktoravhandling om konformitet i Norge og Frankrike på slutten av 1950-tallet. Dette var et nødvendig utgangspunkt for analyse og diskusjon av det aktuelle medieinnholdet.

Det første forskningsspørsmålet ble avgrenset til se på i hvilke kontekster avhandlingen blir nevnt i norske medier og hvilke momenter fra studien som ble trukket frem, samt å se på om det forekom eventuelle uoverensstemmelser mellom mediens presentasjon av avhandlingen og avhandlingens faktiske innhold. Analysen av medieomtalene i kontekst viste at avhandlingen ble nevnt i en rekke ulike sammenhenger. Resultatene av avhandlingen ble trukket frem dels som nyhet i seg selv, dels når hovedtemaet for medieinnholdet var konformitet og dels som en del av et resonnement i større debatter. I analysen av uoverensstemmelser fant jeg at medieinnholdet til sammen inneholder 15 ulike former for

uoverensstemmelser. Disse knytter seg til generelle opplysninger om studien, om hvordan den ble gjennomført, om resultatene og om tolkningen. Feil og uoverensstemmelser forekom med få unntak i de fleste medier, men i varierende omfang. Gjennom arbeidet med analysen fant jeg også flere indikasjoner på at mediene, enten direkte eller indirekte, baserte opplysningene om avhandlingen på den samme kilden, et fagessay publisert i Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Dette var også den tidligste medieomtalen jeg fant.

I den påfølgende diskusjonen tok jeg opp spørsmålet om hvor uoverensstemmelsene kan ha oppstått og kom frem til at det var sannsynlig at de fleste har oppstått med fagessayet i Tidsskrift for Norsk Psykologforening. Jeg tok videre opp spørsmålet om hva årsaken til manglende kildekritikk i dette caset kunne skyldes. Her dro jeg veksler på teori fra Public Understanding of Science, som peker på at tillit er avgjørende ved valg av informasjonskilder. Forklaringer på uoverensstemmelsene kan være at artikkelforfattere hadde tillit til at det som sto i et fagtidsskrift var korrekt, at navnet Stanley Milgram i seg selv kan være et tillitsskapende navn på grunn av hans akademiske meritter og at terskelen for å gjennomgå kildene kan øke i takt med antall eksisterende medieomtaler som presenterer resultatene av konformitetseksperimentene på samme måte. Til slutt diskuterte jeg om funnene i analysen av uoverensstemmelser var typiske. Med støtte i empiri fra Science in the Media fant jeg at oppgavens case, dersom forskningen viser seg å være overførbar til norske forhold, var utypisk med tanke på treffsikkerheten i deknningen av forskning. I tillegg fant jeg tegn som tyder på at caset kan være typisk for måten journalister lar seg inspirere av hverandre. Caset er muligens også typisk for antall kilder journalister med daglige deadliner benytter som faktagrunnlag for en artikkel.

I analysen av om mediene gir grunnlag for vitenskapsforståelse hos mottageren utviklet jeg et rammeverk basert på teori fra feltet Public Understanding of Science, hvor jeg tok utgangspunkt i forskjellige forståelser av begrepet *Science Literacy*. Jeg vurderte deretter medieinnholdet ut i fra fem aspekter ved begrepet; om medieinnholdet ga grunnlag for kunnskap og forståelse av vitenskapens metoder, institusjoner/prosesser, vitenskapelig produsert fakta, forholdet mellom forskning, teknologi og samfunn, samt forskningsetiske prinsipper. Deretter gikk jeg gjennom alle artiklene og analyserte hvilke av disse områdene som ble omtalt i de ulike mediene.

I diskusjonsdelen ble medieinnholdet vurdert til ikke å gi noe grunnlag for kunnskap eller

forståelse til vitenskapens institusjoner/prosesser og forskningsetiske prinsipper relatert til doktoravhandlingen. Ingen av artiklene omtalte disse områdene. Når det kommer til hvordan mediene omtalte avhandlingens metode, varierte resultatene fra ikke å gi noe grunnlag til i noen grad å gi grunnlag for kunnskap og forståelse. Når det gjelder områdene vitenskapelig produserte fakta og forholdet mellom forskning, teknologi og samfunn, gjorde tidligere avdekkede feil og uoverensstemmelser det vanskelig å vurdere medieinnholdet med tanke på grunnlag for kunnskap og forståelse.

Jeg tok videre opp tre relevante aspekter knyttet til teori fra Public Understanding of Science. Det første poenget var at dette caset kan tyde på at PUS-forskere kan ha for høye forventninger til mediene, med tanke på rollen de har som vitenskapsformidlere. Når det gjelder medieinnholdet som er omfattet av denne oppgaven, kan det i flere tilfeller argumenteres for at medienes bidrag er negativt, snarere enn positivt med hensyn til å tette vitenskapelige kunnskapshull i befolkningen.

Det andre poenget handler om at jeg i dette caset ikke har kunnet observere spor av skepsis mot vitenskapelige institusjoner. Jeg antok da at en slik skepsis ville kommet til uttrykk i for eksempel sterkere kildekritikk eller kritisk drøfting av avhandlingens fremgangsmåte eller resultater. Jeg problematiserer til slutt dette poenget ved å peke på at det er forhold i caset vi ikke kan observere, for eksempel om journalister lot være å omtale doktoravhandlingen nettopp på grunn av en slik skepsis.

Det tredje poenget er at folks tillit til mediene kan skades, dersom det viser seg at dette caset ikke er et enestående tilfelle. Om feil og uoverensstemmelser brer om seg, kan det føre til minsket tillit til mediene som kilde til kunnskap. Vi kan da snakke om en medie-deficit. Empirisk forskning kan peke i denne retningen.

Til slutt stiller jeg normative spørsmål om man bør forvente mer av mediene med tanke på å sikre at vitenskap blir fremstilt på korrekt vis, og om man bør forvente at mediene i større grad legger grunnlag for at leseren skal oppnå vitenskapsforståelse? Jeg argumenterte for at en slik forventning er rimelig ut fra pressens egne etiske retningslinjer, som beskrevet i Vær Varsom-plakaten. Likevel kan en nok ikke forvente at mediene i større grad legger grunnlag for vitenskapsforståelse hos sine lesere. Dette fordi medieinnhold varierer med tanke på kontekst og format, og at det er knyttet en rekke praktiske utfordringer til en slik praksis.

Litteraturliste

Andersen, M. (2011). Konforme og trygge. *Romerikes blad*, s.14.

Asch, S. (1961). Effects of group pressure upon the modification and distortion of judgements. In: M. Henle, ed., *Documents of Gestalt Psychology*, 1st ed. California: University of California press.

Bauer, M., Allum, N. og Miller, S. (2007). What can we learn from 25 years of PUS survey research? Liberating and expanding the agenda. *Public Understanding of Science*, 16(1), s. 79-95.

Blass, T. (2004). *The man who shocked the world*. New York: Basic Books.

Dahl, S. og Jønholt, H. (2014). «Eit gagns menneskje» i et konformt samfunn. Masteroppgave. Høgskolen i Telemark. Tilgjengelig fra:
<https://teora.hit.no/bitstream/handle/2282/2364/2014SiljeMarieDahl.pdf?sequence=1>

Dehli, L. og Imenes, A. (2007). *Tidsskrift for Norsk Psykologforening - Nordmenn - verdens mest konforme folkeferd?*. [Internett] Psykologtidsskriftet.no. Tilgjengelig fra:
http://www.psykologtidsskriftet.no/?seks_id=8840&a=2 [Lest 6.Februar 2015].

Durant, J. (1994). What is scientific literacy?. *European Review*, 2(01), s. 83-89

Egeland, J. (2013). De mørke kildene. *Dagbladet*, s.3.

Frittord.no, (u.d.). *Langtidsprosjekter – Ytringsfrihetsbarometeret*. [Internett] Tilgjengelig fra:
<http://www.frittord.no/langtidsprosjekter/ytringsfrihetsbarometeret> [Lest 7.Mai 2015].

George, A. L. og Bennett A. (2005). Case studies and theory development in the social sciences. London: MIT Press.

Gregory, J. og Miller, S. (2000). *Science In Public: Communication, Culture and Credibility*. New York: Basic Books.

Haugan, J. (2011). Open debatt i lukke forum. *Hamar Arbeiderblad*, [Internett] s.30.
Tilgjengelig fra:
http://www.jenshaugan.com/publications/articles/20110525_Jens_Haugan_Sidemaalsstilen-Open_debatt_i_lukka_forum_HA_s30.pdf [Lest 6.Januar 2015].

- Høgskolen i Molde, (2015). *Behovsdrevet innovasjon og tjenestedesign i offentlig sektor*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://himolde.studiehandbok.no/content/view/full/14441> [Lest 19.Mars 2015].
- Høgskulen i Volda, (2010). *Emneplan 2010/2011 | LIH301*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://hivolda.studiehandbok.no/content/view/full/21038> [Lest 19.Mars 2015].
- Høgskolen i Ålesund, (u.d.). *Ledelse i helse- og sosialtjenesten*. [Internett] Tilgjengelig fra: http://kurs.hials.no/shb_eng/content/view/complete/64849/language/eng-GB [Lest 19.Mars 2015].
- Imenes, A. G. (2014). *Norsk konformitet er alvorlig*. [Internett] NRK. Tilgjengelig fra: <http://www.nrk.no/ytring/norsk-konformitet-er-alvorlig-1.11645784> [Lest 7.Januar 2015].
- Kandal, O. (2009). Er vi så dumme?. *Nationen*, s.25.
- Khazaleh, L. (2007). Mer opprør, takk!. *Utrop*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.utrop.no/12757> [Lest 12.Mars 2015].
- Laugksch, R. (2000). Scientific literacy: A conceptual overview. *Sci. Ed.*, 84(1), s.71-94.
- Lewenstein, B. (1995). Science and the media. In: S. Jasanoff, ed., *Handbook of science and technology studies*, 1 utg. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, s.343-360.
- Liverød, S. (2014). *Frihet og normalitet med ADHD som case*. Masteroppgave. Høgskolen i vestfold. Tilgjengelig fra: <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/246084/Liver%C3%B8d-2014-Masteroppgave.PDF>
- "Mehnsen", "S". (2007). Nordmenn verdens mest konforme folkeferd?. *Utrop*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.utrop.no/files/get/3158/Utrop12-2007.pdf> [Lest 6.Januar 2015]. (2).
- Milgram, S. (1960). *Conformity in Norway and France: An experimental study of national characteristics*, PhD, Harvard university.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to Authority*, First Harper Perennial Modern Thought edition (2009), HarperCollins, New york.
- Milgram, S. (1961). Nationality and Conformity. *scientific american*, 205(6), s.45-51.

- Milgram, S. (2011). *Which Nations Conform Most?*. [Internett] Scientificamerican.com. Tilgjengelig fra: <http://www.scientificamerican.com/article/milgram-nationality-conformity/> [Lest 8.April 2015].
- Miller, S. (2001). Public Understanding of Science at the crossroads. *Public Understanding of Science*, 10(1), s.115-120.
- Myklemyr, A. (2012). Det er for lite frittalenhet i norske ledergrupper. *Ukeavisen ledelse*, s.12.
- Mæland, E. (2014A). De kjedelige pengene. *Argument*, [Internett] (2), s.31. Tilgjengelig fra: http://argument.uio.no/utgaver/argument2014_02.pdf [Lest 18.Mars 2015].
- Mæland, E. (2014B). De kjedelige pengene. *Argument*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://argumentnett.no/2014/03/de-kjedelige-pengene/> [Lest 1.Mai 2015].
- Nored.no, (2014). *Lav tillit til medier og journalister*. [online] Available at: <http://www.nored.no/Redaktoernyheter/Lav-tillit-til-medier-og-journalister> [Accessed 21 May 2015].
- Pedersen, S. Ø. (2013). *Gir internett skylden for sprikende meninger*. [Internett] forskning.no. Tilgjengelig fra: <http://forskning.no/internett-kommunikasjon-sosiologi/2013/04/gir-internett-skylden-sprikende-meninger> [Lest 6.Januar 2015].
- Psykologtidsskriftet.no, (2015A). *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?a=21&soktekst=Lars+Dehli&forf=1> [Lest 2.Februar 2015].
- Psykologtidsskriftet.no, (2015B). *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?s=5> [Lest 15.Januar 2015].
- Psykologi.cappelendamm.no, (u.d.). *Temaoppgave 4.1: Asch og Milgrams konformitetsstudier*. [Internett] Tilgjengelig fra: http://psykologi.cappelendamm.no/c808759/tekstoppgave/vis.html?tid=1415933&strukt_tid=808759 [Lest 19.Mars 2015].

- Presse.no, (2013). *Vær Varsom-plakaten*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/> [Lest 1.Mai 2015].
- Vassnes, B. (2013). Konforme nordmenn. *Klassekampen*, s.12-13.
- Waalder, G., Nilsson, S., Larsson, G. og Espevik, R. (2013). Ars vitam tollendi -kunsten å slå i hjel. *Militært tidsskrift for etisk og teologisk refleksjon*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.pacem.no/2013/12/11ledelseberedskap/2waaler/> [Lest 7.Januar 2015].
- Weigold, M. (2001). Communicating Science: A Review of the Literature. *Science Communication*, 23(2), s.164-193.
- Wimmer, R. og Dominick, J. (1994). *Mass media research*. Belmont, Calif.: Wadsworth Pub. Co.
- Wynne, B. (1995). Public Understanding of Science. In: S. Jasanoff, G. Markle, J. Pedersen og T. Pinch, ed., *Handbook of Science and Technology Studies*, 1st ed. Thousand Oaks, Calif: Sage, s. 361-375.
- Yin, R. (1994). *Case study research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Yin, R. (1989). *Case study research*. Newbury Park [Calif.]: Sage Publications.
- Ziman, J. (1991). Public Understanding of Science. *Science, Technology, & Human Values*, (Vol. 16, Nr. 1), s. 99-105.